

דף ג – תוכן

- א. גדר אפקעינהו
- ב. היתר דטריח ליה
- ג. סברתן של הצנועות
- ד. מי שנאנס וגם עושה ברצון

(א) גדר אפקעינהו

א. הגמ' מבארת טעם הסוברים אין אונס בגיטין, דהוא תקנת חכמים משום פרוצות וצנועות. ומקשה הגמ', אם מן התורה הגט בטל, היאך התירו חכמים אשת איש לשוק, ומתרצת הגמ', אפקעינהו רבנן לקידושין, ומקשה הגמ', בשלמא בקדיש בכסף נחא, אבל בקדיש בביאה מאי איכא למימר, ומתרצת הגמ', שויהו רבנן לבעילתו בעילת זנות.

ב. יש להקשות, בהא דאמר' קדיש בכסף נחא, ופירש"י, שנעשו המעות מתנה, דלמה הוצרך לכך, הרי אף אם אינם מתנה יכולים חכמים לעקור את הקידושין. ועוד קשה, מאי מקשה הגמ' 'קדיש בביאה מאי איכא למימר', הא פשוט דנעשתה הביאה לביאת זנות. עוד העיר האבני נזר (שו"ת, אהע"ז סי' רמב), אם בקושיא זו הגמ' סוברת דלא יתכן שעשו חכמים את ביאתו לביאת זנות, א"כ גם בקדיש בכסף קשה, שהרי למפרע נעשו כל הביאות של אחר הקידושין לביאות זנות.

ג. בחי' ר' נחום (גיטין פ"ד אות לד) כתב יסוד גדול, דדין זה של אפקעינהו לקידושין אינו דומה לקידושין שנעקר למפרע משום שנעשה על תנאי ולא נתקיים התנאי. שלגבי תנאי, הרי גם למפרע לא נעקרה עצם מעשה הקידושין, אלא שיש כח לתנאי לבטל את חלות הקידושין, אבל לגבי אפקעינהו, הרי עקרו חכמים את עצם מעשה הקידושין.

ד. ועפ"ז ביאר ר' נחום את השקלא וטריא בגמ'. קושיית הגמ' היא, בשלמא בקדיש בכסף מובן, שעקרו חכמים את מעשה הקידושין, ולמפרע קבעו דנתנית המעות אינה מעשה קידושין אלא מעשה נתינת מתנה, אבל בקדיש בביאה מאי איכא למימר, שהרי אם ירצו חכמים לעקור את מעשה הביאה ולקובעה למעשה אחרת ולא למעשה קידושין, ע"כ צריך לקובעה כביאת זנות, ולא יתכן שעשו חכמים כן. וחוזרת הגמ' ומתרצת, דלמפרע קבעו את הביאה לביאת זנות.

ה. ולפי"ז מתורץ קושיית האבני נזר, דאף שגם בקדיש בכסף הרי למפרע נמצא שכל ביאותיו של אחר הקידושין הם ביאות זנות, מ"מ נחא, דס"ד הגמ' היא, שלא יתכן שקבעו חכמים בידים את ביאתו לביאת זנות, אבל מה שממילא נמצא שביאותיו של אחר הקידושין נעשו לביאות זנות, זה לא קשה כלל.

(ב) היתר דטריח ליה

א. הגמ' מביאה מימרא דר' שמואל בר יצחק, דאי איכא בתי דינין דקבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום, ומקשה הגמ', הא בעינן שקדו, ומתרצת הגמ', 'דטריח ליה'. ומבואר, שמי שכבר טרח בסעודה קודם יום ד' יכול לכנוס את כלתו מיד.

ב. יש לעיין אם 'טריח ליה' היינו שטרח ג' ימים, או שמספיק במה שצרכי הסעודה הם מוכנים, אע"פ שלא טרח ג' ימים. ומצינו שנחלקו בזה הראשונים. ברמב"ם (הל' אישות פ"י הי"ד) כתב, שגם במקום שבתי דינין קבועין בכל יום צריך החתן לטרוח ג' ימים קודם הנישואין. אולם מדברי הטור (אהע"ז סי' סד) מבואר, שצריך רק שיהיו צרכי הסעודה מוכנים.

ג. השימ"ק (ד"ה הא בעינן) דייק מדברי רש"י, דדוקא היכא דבתי דינין קבועין בכל יום הוא דאמרינן דכי טריח ליה יכול לישא בכל יום, אבל היכא דבתי דינין קבועין רק ביום ב' וביום ה' כמו בזמן תקנת עזרא, אפילו אם טריח ליה צריך לישא דוקא ביום ד' כתקנת חכמים, ולא ביום א', משום 'דתקנה קבועה שנו כאן'.

ד. בחי' ר' שמואל (סי' א) ביאר, דבזמן שבתי דינין קבועין בכל יום, גדר התקנה הוא שחייב לטרוח בצרכי הסעודה, ולפיכך אם כבר טרח קודם יום א' יכול לישא את כלתו מיד, אבל במקום שבתי דינין קבועין רק בב' וה', בזה גדר תקנת חכמים הוא, שיום ד' הוא יום קבועה לנישואין, ולפיכך אפילו אם כבר טרח קודם יום א', מ"מ התקנה עומדת במקומה.

ג) סברתן של הצנועות

א. הגמ' מביאה בשם רבה, דה'סכנה' המוזכרת בברייתא, היינו דגזרו הנכרים דבתולה הנשאת ביום ד' תיבעל להגמון תחילה. ומקשה הגמ', הרי אין זה סכנה אלא אונס, ומתרת הגמ', איכא צנועות דמוסרין נפשן למיתה. ומקשה הגמ', ולדרוש להם דאונס מותר. ופירש רש"י, דיש לדרוש להם דהנבעלת באונס אינה נאסרת על בעלה.

ב. מדברי רש"י מבואר, דמה שצנועות מוסרין נפשן, טעמם משום שטועין וחושבין שתהיו אסורות לעליהן, ולא כדי להינצל מאיסור אשת איש. ומשיבה הגמ', דיש לדרוש להן דאשה הנבעלת באונס מותרת לבעלה, ושוב לא תמסרו את נפשן. [אולם מדברי התוס' (ד"ה ולדרוש) משמע, דמוסרין נפשן משום איסור אשת איש].

ג. יש להקשות [לפירוש רש"י], למה חוששין הצנועות רק לזה שתאסרו לבעליהן, ולא לאיסור אשת איש. וצ"ל, שיודעין שאינן עוברין על איסור אשת איש, משום שהוא מצב של סכנת נפשות. [ואע"פ שגילוי עריות דינו יהרוג ואל יעבור, הכא שאני, משום שאשה הנבעלת אינה אלא קרקע עולם, או משום שההגמון הוא נכרי, וכמש"כ בתוס' (שם)].

ד. הטעם שצנועות מוסרין נפשן למיתה כדי שלא תאסרו על בעליהן מבואר בריטב"א (ד"ה משום דאיכא צנועות), משום שחושבין שאם תהיו נאסרות לבעליהן ע"כ זהו משום שיש בהן פגם, ולפיכך מוסרין נפשיהו לקטלא כדי שלא תהיו פגומים.

ה. הרי מבואר [לפירוש רש"י], שאע"פ שהצנועות יודעין שמצד איסור אשת איש ליכא איסור להיבעל בעל כרחן להגמון, כיון שהוא מצב של סכנה, מ"מ טועין וחושבין שאסורות לבעליהן. ויש לעיין, מה היא סברתן שתהיו אסורות לבעליהן אם לא עשו שום איסור.

ו. יש לתרץ עפ"י דברי המהרי"ק (סי' קסז), שכתב יסוד גדול, שהטעם שאשה שזינתה אסורה לבעלה, אינו משום שעשתה איסור, אלא משום שמרדה בבעלה, דלפי"ז י"ל, שהצנועות טועין וחושבין שכל זנות נחשבת מרידה, אפילו באונס.

ד) מי שנאנס וגם עושה ברצון

א. הגמ' מביאה בשם רבה, דה'סכנה' בברייתא היא גזירת הנכרים דבתולה הנשאת ביום ד' תיבעל להגמון, ומקשה הגמ', דזהו אונס ולא סכנה, ומתרת הגמ', דאיכא צנועות דמוסרין נפשן, ומקשה הגמ', ולדרוש להם דאונס מותר [פירש"י, דהנבעלת באונס מותרת לבעלה], ומתרת הגמ', דאיכא פרוצות [פירש"י, שאם אנו דורשים דאנוסים מותרים, הפרוצות עבדי ברצון ונאסרות על בעליהן].

ב. בברכת שמואל (סי' ה) הקשה, אמאי נאסרות הפרוצות על בעליהן משום זה שעושין ברצון, הלא סוף סוף הרי הן אנוסות, שהרי אין להן ברירה שלא להיבעל, ומאי איכפת לן שעושין גם ברצון.

ג. וכתב הברכ"ש, שמזה יש להביא מקור לשיטת הפני יהושע (ב: ד"ה ברש"י מת), דמי שנאנס וגם עושה ברצון אינו נחשב אונס. אולם כתב הברכ"ש, שבאמת שיטת הפני"א אינה מוסכמת לכו"ע, דתלוי ביסוד הפטור דאונס, דאם גדר הפטור הוא כדברי הגר"ח זצ"ל, דכל פעולה שמוכרח אדם לעשות אינה נחשבת כמעשה שלו כלל, לפי"ז מסתבר דאף אם עושה גם ברצון פטור, דסו"ס הרי מוכרח לעשות את הפעולה, ואינה מתייחסת לו.

ד. א"כ חוזרת הקושיא לפי שיטת הגר"ח, אמאי נאסרות הפרוצות על בעליהן משום זה שעושין גם ברצון, הלא סוף סוף אנוסין הן.

ה. בעטרת שמואל (ד"ה ולדרוש) תירץ עפ"י דברי המרי"ק (שהבאנו לעיל סימן ג סעיף ה), שהטעם שאשה שזינתה אסורה לבעלה הוא משום שמרדה בבעלה, דלפי"ז י"ל דפרוצה שזינתה ברצון נאסרת על בעלה אף אם היא מוכרחת, דאע"פ שלענין איסור אשת איש נחשבת אנוסה, וכאילו לא עשתה כלום, מ"מ אסורה לבעלה, משום שכל זנות ברצון נחשבת מרידה בבעלה.

דף ג

יסוד ההיתר באשה שנאנסה

גמרא:

משום דאיכא צנועות דמסרן נפשייהו
לקטלא ואתיין לידי סכנה ולידרוש להו
דאונס שרי וכו'

תמצית הסוגיא:

הגמ' מביאה מברייתא 'מסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי', ומקשה הגמ', מאי סכנה, ומתרצת, דגזרו הנכרים שבתולה הנשאת ליום הרביעי תיבעל להגמון, ומקשה, א"כ מאי סכנתא, ומתרצת, איכא צנועות דמסרן נפשייהו לקטלא ואתיין לידי סכנה, ומקשה, 'ולדרוש להו דאונס שרי'. ומבואר, דאין אשה מחוייבת למסור נפשה כדי שלא תיבעל לנכרי באונס.

והקשו הראשונים, אמאי אינה מחוייבת למסור נפשה, הא גילוי עריות הוא אחת מהג' חמורות שדינן יהרוג ואל יעבור. ובתוס' תירצו, שאשה הנבעלת אינה אלא קרקע עולם, שאינה עושה פעולה, ולכך אינה מחוייבת למסור נפשה, משא"כ איש, שהוא עושה פעולה בבעילתו, חייב למסור נפשו כדי שלא לעבור על גילוי עריות. ובקובץ הערות ביאר סברתם, שבאמת עיקר דין יהרג ואל יעבור אינו חיוב מסירות נפש, אלא הוא דין שב ואל תעשה. שהרי אסור לאדם לעבור על איסורים אלו כדי להינצל, אך גם אינו מחוייב לעשות פעולה שתגרום שימות, וממילא הדין הוא שב ואל תעשה.

והריטב"א תירץ באופן אחר, שהטעם שאין אשה מחוייבת למסור נפשה כדי להינצל מגילוי עריות הוא, משום שאין הדבר ברור שמסירות נפשה תציל אותה מגילוי עריות, דאולי לא ירצה הנכרי להמיתה אלא יבעול אותה בעל כרחו. ובכה"ג אינה מחוייבת למסור נפשה.

תמצית מראי מקומות

מהלך א'

א. תוס' ד"ה ולדרוש

הקשו הלא גילוי עריות הוא אחד מהג' חמורות שדינם יהרוג ואל יעבור, והיאך אמרינן בסוגיין 'ולדרוש להו דאונס מותר'. ובתירוצם השני תירצו, שאשה היא קרקע עולם ולא עבדה שום מעשה, ולכך אינה מחוייבת למסור נפשה כדי להינצל מלעבור על איסור עריות.

ב. רא"ש סי' ד

כתב ג"כ כדברי התוס', והוסיף לבאר סברת הדבר, דמקור הדין דגילוי עריות דינו יהרג ואל יעבר הוא דנלמד מרציחה, כמבואר בסנהדרין (עד.), ומקור לרציחה הוא מסברא, 'מאי חזית דדמא דחברך סומק טפי מדמא דידך' [מי אומר שדם הרוצח שוה יותר מדם הנרצח], וא"כ מסתבר שאם הרוצח אינו צריך לעשות שום פעולה ברציחתו, אינו מחוייב למסור נפשו כדי שלא לעבור על רציחה. וממילא ה"ה בגילוי עריות, שנלמד מרציחה, שאם אינה צריכה לעשות שום פעולה כשהיא עושה את העבירה, אינה מחוייבת למסור נפשה.

ג. רבינו חיים הלוי יסודי התורה פ"ה ה"א

העיר דאין לדמות גילוי עריות לרציחה בדין זה, שהרי לגבי רציחה אין אדם מחוייב למסור נפשו כדי להינצל מלהרוג חבירו בשב ואל תעשה משום שלא מיקרי רוצח כלל, כיון שאינו עושה פעולת רציחה, משא"כ לגבי גילוי עריות דאף אם עובר האיסור דרך שב ואל תעשה מיקרי גילוי עריות. [ועפ"י יישב דעת הרמב"ם דס"ל שבאמת מחוייבת אשה למסור נפשה כדי להינצל מגילוי עריות].

וצ"ב, מהי סברתם של התוס' והרא"ש שסוברים גם לגבי גילוי עריות שאין אשה מחוייבת למסור נפשה משום שעוברת על האיסור רק בשב ואל תעשה.

ד. קובץ הערות סי' מח אות א-ב

ביאר סברתם של התוס' והרא"ש, שיסוד הדין דיהרג ואל יעבור בג' חמורות הוא, שיש כאן שני דינים שסותרים זה

את זה, דהיינו איסור ג' חמורות, ודין פקוח נפש, שאע"פ שפקוח נפש אינו דוחה הג' חמורות, מ"מ גם הג' חמורות אינם דוחים פקוח נפש, ולפיכך הדין הוא שב ואל תעשה עדיף, ואינו עושה כלום, לא לעבור על האיסור, וגם לא למסור נפשו כדי להינצל מן האיסור. וממילא נמצא לגבי איסור בשב ואל תעשה, שאין חיוב למסור נפש.

מהלך ב'

ה. ריטב"א ד"ה וא"ת

הביא קושיית התוס' אהא דאיתא בסוגיין 'ולדרוש להו דאונס מותר', דהלא גילוי עריות דינו יהרוג ואל יעבור, ותירץ, שאין ביד האשה להציל את עצמה מלעבור על איסור עריות עי"ז שמוסרת את עצמה למיתה, דדילמא לא ירצה הנכרי להמיתה, אלא יבעול אותה בעל כרחו, וכיון שאין הדבר ברור שמסירת נפש תציל אותה, אינה מחוייבת למסור את עצמה למיתה כלל.

נפק"מ בין המהלכים

ו. רמ"א יו"ד סי' קנו סעי' א

פסק שבשעת השמד חייב אדם למסור את עצמו למיתה כדי שלא לעבור על כל לא תעשה שבתורה, אבל אינו צריך למסור נפשו כדי שיוכל לקיים מצות עשה.

ז. ט"ז שם ס"ק ד [ובגליון מהרש"א על הט"ז]

ביאר טעם הרמ"א, משום שלגבי מצות עשה אף אם ימסור נפשו אין הדבר ברור שיוכל לקיים המצוה, שהרי יכול הנכרי להשימו בתפיסה.

ומדברי הגליון מהרש"א שם מבואר, שדברי הט"ז מובנים רק לפי הריטב"א, שהרי לדבריו זהו טעם ההיתר באשה שנאנסה, אבל לא לפי התוס' והרא"ש, שלדבריהם אשה שנאנסה מותר משום שהיא קרקע עולם, ולא משום שאין הדבר ברור שתוכל להינצל מן האיסור.

פניני רש"י

להגמין, לניין וקטנו וינטרל, שמו של שרם כגון שלטון והגמון ויזום וספה: (כרמל 33)

תוס' ר"ד

תניא הרי שורה פתי אביה יבחו נכות רינו מוז: וכן כיום פירש רש"י וכן אבי של חתן או אבי של כלה מבניית את התלמוד ואת הברייתא ואת הכלה להחזיר

ג:

בתולה נשאת

רבשני לא יבנו. פ"ה אפילו בשעת הסכנה דלון לעקר בשבילה תקנת חכמים אלף יום אחד וקשה לר"י דלמך לקמן מאי אונס חילומה הא דלמזון החס קרי ליה כו' היה ליה למיפק טפי רישא לסיפא דקמני רישא ובשני לא יבנוס אפי' בשעת

הסכנה ואומר רש"י דמטוס הכי לא פריך ליה מטוס דלויכא לפרוסי ואם מתמת האונס פירוט שיש סכנה אף ביום שלישי מותר לנכות בשני וגדלה לר"י דמילתא בגלפי נפשה היא ולא איירי בסכנה ובשני לא יבנוס הוא הדין בג' אלף נקט בג' מטוס דבעי למיתני ואם מתמת האונס מותר: **ולדרוש** ליה דאונס שרי, וא"ם והא אמרינן בג' פן סורר ומורה (ספריין עד, וס) על כל עבירות ועבור ואל יסורן סורר מעבודת סוכים וגו' וס"ד וס"ד וס"ד דלון חייבין מיתה על בעילת מזרי דרמתנא אפקריה לרעיה דמזרי דכמיז (ויחזקא טו) ורמת סוכים ורמת ומייתי רביה דפרין בג' פן סורר ומורה (ס:). הא אסתר פסהיא הואי ולא פריך והא אסתר גילוי עריות היא משמע דמטוס עריות לא היה מייחבה וממון כן דמזרי ר"ת לנת יסרלא שהמירה וכן עליה עובד סוכים לקיימה לאומו עובד סוכים כשנתניי דלא שייך למימר אחד לבעול ואחד לבעול ביחוד מזרי דהיא כביחוד בהמה ואין נראה לרש"י דהא ע"י ביחוד עובד סוכים נאקרה לבעול כדלמך הכא דלויכא פירוטא ובפ' האשה שנתארמלה (קמ"ט: וס) גבי האשה שנתארמלה בין העובדי סוכים אמרי' דלרין אסורה לבעול ואמר נמי בזמניה (דף טו.) כאשר אבדתי אבדתי כאשר אבדתי מצית אבא אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה לא תשיבא בעילת מזרי כביחוד בהמה והא הדין לבעול אפי' דלון וזמ לבהמה ואין ביחוד בהמה פוסלת ואוקמה כדלמרי' בג' הכא על יבמות (יבמות ט:). ביחוד מזרי היא

ביחוד ובי אפקריה רמתנא לרעיה הני מיילי לענין דלון לו חיים ורעו חזבו כורע בהמה ויש לומר דהכי פריך ולדרוש להו דלונס שרי לפי שהאשה היא קרקע עולם ולא עבדה מעשה דממני כפרק פן סורר ומורה אסתר קרקע עולם היתה והא דלא פריך החס גילוי עריות היא דפשיטא ליה דלויכא לשניי קרקע עולם היא ואין לה למסור עולם אלל לענין חילול השם לא היה נראה לו שיעול עטם דקרקע עולם ומשני קרקע עולם היתה ואפילו חילול השם ליכא ובפרק מלוא חליה (ס: קפ.) דפרין גבי יעל והא קמתהניא

מעבירה ומשני טובתן של רשעים רעה היא אלל דקיימא שהטיל זה וזהמא ולא משני קרקע עולם היתה מטוס דתחס לא פריך אמאי לא מסרה עמיה דהא לא היה רואה להמיתה דלדרבה היה לרין ששמרתי אלל הכי פירושו והא מתהניא מעבירה למה משכחה הכתוב מנשים כאלל תצור ודרשין בנין (דף ג: וס) גדולה עבירה לשמה ממנוה שלא לשמה ופרין דיעל נמי הוה עבירה שלא לשמה דהא מתהניא מעבירה ומשני דלא מתהניא ועשה עבירה לשמה כדי להגיל את ישראל: **בתולה נשאת ברביעי תיבעל**. לאו דוקא ברביעי מדפרין לקמן בשלישי נמי אחי ובעיל שאינו מחטין אלל להנאחו אלל אבג דנקט לעיל שנסאת ברביעי מיהרג. דהתם מקפידים על קביעות יום כדי להעבירם על דם נקט ליה נמי הכא ברביעי: **ולדרוש** ליה דאונס שרי, אין לפרש דפרין הכי לדרוש כו' דשוב לא יהא סכנה אלל אונס אומאי קאמר ומסכנה ואילך הוה ליה למימר ומן האונס ואילך דל"כ מאי משני מטוס פרוצות דהא אפילו לא פרוצין להו דלונס שרי לא מסרי נפשיהו דדוקא לנעות אמרינן דמסרי נפשיהו ועוד וכי מטוס פרוצות ייטרו להרוג אלל הכי פירשו ולדרוש להו דלונס שרי וכוון דלויכא סכנה אמאי לא מיחו בידם חכמים ומשני מטוס פרוצות לא מיחו בידם אי נמי מטוס כהנים: **ורן התם**. בשלישי נהגו אמרינן בג' בתרא דתענית (דף ט: וס) מן דלמך נהגו ארזוי' לא מורינן והכא בשני מותר לכתחלה ופי' הקונטרס דפירש נהגו רובא דעלמא והכא מותר יחידי ולא גרסינן לכתחלה אינו מיושב: **אי דאתי וחליף ליעבב**. פ"ה חליף לאתר ד' וליעבב עד יום ד' של שבת כהא וקשה לר"י דלס כן מאי משני לא לריבא דלתי וקבע אכמי ליעבב משם או מדשים עד שילך על כן כרחה לר"י שאם יתעבב כל יום ד' אין לו לעבב עד יום ד' אחר אלל יבנוס בג' והכי פריך אי אחי וחליף בג' טפיה ליעבב עד חליף ומשני דלתי וקבע כל יום ד': **בשלישי מיהא לבנוס**. ולא בעי למימר דלתי שר הצבא בג' דל"כ יבנוס בג': **איסורא דיריה בג'** אתא. אין לתמוה מטוס סעודה עקרינן תקנתא דרבנן ז' ימים ומטוס סכנה לא עקרינן אלל יום אחד דבעילת הגמון שכיח שגילא בג' ולבעול ואי עקרינן שני ימים אתא להסתחא אלל אונס שר צבא אינו אלל אקראי בעלמא: (ועי') **תקנה דרבנן** במקמי גזירה לא כיון דלמי מחטין אלל להעבירם על דם כשיקבעו יום אחד לא יחשו ולא מיעקרה תקנתא דרבנן הואיל ויהא יום אחד קבוע אלל הכא פריך וליעקרה ולא יהא שום יום עקרינן שם יום אחד ויבלי צאומו יום ולכי משני מקמי גזירה לא עקרינן תקנה דרבנן אלל יהא שום יום קבוע: (ועי') **א' הכי בשלישי נמי אתי ובעיל**. פ"ה א' אמרת בשלמא דממניא דלמרי בתולה שנסאת בג' מיהרג ואין מתכווין אלל להעבירם לא יחשו אם יעשו ביום ג' אלל אי אמרת מטוס בעילת הגמון כיון שמתכין להנאחו בשלישי נמי אחי ובעיל: בעול

כתובות

פרק ראשון

מאי שקרו. היכן שגינו שקרו דמקשינן לה הכא אי מטוס דלמך שמואל לעיל לית לן לאוסתיה מיניה לאמוראה אחרת: וכן **הבבחה** יאילך. לקמן מפרש לה: **רבשני לא יבנוס**. בשבילה אומה סכנה ואין לרין לעקר בשבילה תקנת חכמים אלל יום אחד ויהיה טורח מיתה

שני ימים צורכי סעודה: **ואם מהמת האונס**. לקמן מפרש: **תחלה**. אס ביחוד ראשונה היא מפרישין אותה ממנו לילי שבת: **נהגו**. נהגו לכותם ביום שלישי אלל מיעקר רביעי למני לא עקרו: **ניעקרה**. ויתקנו להם ימים אחרים: **ולדרוש** ליה דאונס שרי, דנבעלת צלונס אינה נאסרת על בעלה דלפינן לקמן בפרק ד' (דף ט: וס) מוהיא לא נאסרה ולא לימסרו נפשיהו למיתה: **איבא פרוצות**. דלי מקולין להו עבדי צלון ומאסרות על בעליהן: **ואיבא נמי בהנות**. שנסארות על בעליהן אף צלונס ואינה מסר נפשיהו למיתה דלמך כהן שגאלסה אסורה לבעול ולקמן בפרק ד' (ס: וס) לפינן לה: **וליעקרה**. הואיל וממין דלויכא סכנה: **בשלישי נמי אתי ובעיל**. כיון דידע שהתמילי לנהוג בעליו: **מספיקא לא עקר נפשיה**. כיון ללא קביעות גמור הוא על ידי תקנת בג' ספיקא היא לו אם יס נישאין היום בעיר ולא עקר נפשיה לנא בעיר: **התם**. נהגו. משמע רובם נהגו: **הכא מותר**. לא גרסינן לכתחילה והכי קא מתמה הכא מותר קמני דממשע אס ימלך אים יחידי צבית דין ימירו לו אלל נהגו לא קמני: **שר צבא בא לעיר**. ויחטפו צורכי סעודה מאסר ימלאו: **וחליף**. לאתר רביעי: **לעבב**. עד יום רביעי למה נמיר לו לקדום כל כך שלא יטריח בסעודה אלל יום אחד ומיעקרה מקנתא דשקרו: **איסורא דיריה**. חיל משמתי המכניס לו צורכי סעודה בשלון לעו היכניי'ס:

כדתניא. חתן שמת אצוי בשני ואין יכול להמתין עד למחר שרין להסאות את המת עד שיכנסו לחופה: **ויינו מווג**. צמים סיהא ראי לשמיה ושוב איתו מקיים: **אביו של חתן אי אמה של כלה**. דוקא קטו אצוי של חתן שהוא הטורח צורכי סעודה ואמה של כלה היא המכניס לה משכסין לפיכך אס יעבור המועד שוב אין מכין להם והמירו להם להכניס את המת למחר שלא יקצרוהו דלס כן חלה אפילו על האלל כסתומת הגולל כדלקמן ושוב לא יוכל לכותם עד שיעבור האפלוט: ופירש

מעבירה ומשני טובתן של רשעים רעה היא אלל דקיימא שהטיל זה וזהמא ולא משני קרקע עולם היתה מטוס דתחס לא פריך אמאי לא מסרה עמיה דהא לא היה רואה להמיתה דלדרבה היה לרין ששמרתי אלל הכי פירושו והא מתהניא מעבירה למה משכחה הכתוב מנשים כאלל תצור ודרשין בנין (דף ג: וס) גדולה עבירה לשמה ממנוה שלא לשמה ופרין דיעל נמי הוה עבירה שלא לשמה דהא מתהניא מעבירה ומשני דלא מתהניא ועשה עבירה לשמה כדי להגיל את ישראל: **בתולה נשאת ברביעי תיבעל**. לאו דוקא ברביעי מדפרין לקמן בשלישי נמי אחי ובעיל שאינו מחטין אלל להנאחו אלל אבג דנקט לעיל שנסאת ברביעי מיהרג. דהתם מקפידים על קביעות יום כדי להעבירם על דם נקט ליה נמי הכא ברביעי: **ולדרוש** ליה דאונס שרי, אין לפרש דפרין הכי לדרוש כו' דשוב לא יהא סכנה אלל אונס אומאי קאמר ומסכנה ואילך הוה ליה למימר ומן האונס ואילך דל"כ מאי משני מטוס פרוצות דהא אפילו לא פרוצין להו דלונס שרי לא מסרי נפשיהו דדוקא לנעות אמרינן דמסרי נפשיהו ועוד וכי מטוס פרוצות ייטרו להרוג אלל הכי פירשו ולדרוש להו דלונס שרי וכוון דלויכא סכנה אמאי לא מיחו בידם חכמים ומשני מטוס פרוצות לא מיחו בידם אי נמי מטוס כהנים: **ורן התם**. בשלישי נהגו אמרינן בג' בתרא דתענית (דף ט: וס) מן דלמך נהגו ארזוי' לא מורינן והכא בשני מותר לכתחלה ופי' הקונטרס דפירש נהגו רובא דעלמא והכא מותר יחידי ולא גרסינן לכתחלה אינו מיושב: **אי דאתי וחליף ליעבב**. פ"ה חליף לאתר ד' וליעבב עד יום ד' של שבת כהא וקשה לר"י דלס כן מאי משני לא לריבא דלתי וקבע אכמי ליעבב משם או מדשים עד שילך על כן כרחה לר"י שאם יתעבב כל יום ד' אין לו לעבב עד יום ד' אחר אלל יבנוס בג' והכי פריך אי אחי וחליף בג' טפיה ליעבב עד חליף ומשני דלתי וקבע כל יום ד': **בשלישי מיהא לבנוס**. ולא בעי למימר דלתי שר הצבא בג' דל"כ יבנוס בג': **איסורא דיריה בג'** אתא. אין לתמוה מטוס סעודה עקרינן תקנתא דרבנן ז' ימים ומטוס סכנה לא עקרינן אלל יום אחד דבעילת הגמון שכיח שגילא בג' ולבעול ואי עקרינן שני ימים אתא להסתחא אלל אונס שר צבא אינו אלל אקראי בעלמא: (ועי') **תקנה דרבנן** במקמי גזירה לא כיון דלמי מחטין אלל להעבירם על דם כשיקבעו יום אחד לא יחשו ולא מיעקרה תקנתא דרבנן הואיל ויהא יום אחד קבוע אלל הכא פריך וליעקרה ולא יהא שום יום עקרינן שם יום אחד ויבלי צאומו יום ולכי משני מקמי גזירה לא עקרינן תקנה דרבנן אלל יהא שום יום קבוע: (ועי') **א' הכי בשלישי נמי אתי ובעיל**. פ"ה א' אמרת בשלמא דממניא דלמרי בתולה שנסאת בג' מיהרג ואין מתכווין אלל להעבירם לא יחשו אם יעשו ביום ג' אלל אי אמרת מטוס בעילת הגמון כיון שמתכין להנאחו בשלישי נמי אחי ובעיל: בעול

מסורת הש"ס

תוס' א' (ו' חוק' סוף) שנת קל:

תורה אור

תוס' א' או **התקנה** על פלגשיה אשר פשר חמורים פשרם ופרת סוכים וקטום: (ויחזקא ג' ט)

ב רבינו בתולה נשאת פרק ראשון כתובות אשר

[דף א ע"ב - ד ע"א]

סעודה כייפין ליה דעבד סעודה כפוס מנהג דחוי לדידיה ולדידיה דק"ל עולה עמו ואינה יודעת עמו וכמו דמעשים באלו לפי רב אלפס רבו והיה דן כן: ד [דף ג ע"ב] ור' יודן ר' לוי דלוגס שרי וימיה הוילך לנרוס לכו דלוגס שרי הלך היא מחויבה למסור עממה כיון שהיא אשת איש דלמרינן (פנהדרין דף ע"ג) כל עבדות שצחורה יעבור ואלו יהרג חוץ מעבדות כוכבים ויגילו עריות וספיכות דמי * ומירן ר"מ דלוינה מחויבה למסור עממה למיתה על ביאת עובד כוכבים דלמנהא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים דכמיזי זורמת סוקים זרמתה ואלו מקריא ביאה והיא רחיה מפרק פן סורר ומורה (ס:): דפרין והא אקמה פרהסיא הוי ואילו עריות הוי לא פריך דמשום עריות לא מיחייב למסור עממה צביאת עובד כוכבים. ומתוך כך התייר ר"מ נת ישראל שהמירה דתה ונבעלה לעובד כוכבים ושוב חזרה ונתגייה העובד כוכבים עמה וגרשה בעלה והמירה לאותו שמתגייר עמה דלא שייך למימר אחד לבעול צביאת עובד כוכבים דהוי כביאת צמה. [ו] ולא נהירא להרצי"ם דכיון דלסוקיה לבעול ע"י ציאת עובד כוכבים כדלמרינן הכה דלכיה פירוטה ולקמן בפרק האשה שנתאלמנה (דף טו:): גבי צביאה ואמרינן נמי בצמילה (דף טו:) כאשר אבדתי מציאת אבא כך אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה לא חשיב צביאת צמה כיון שביאה פסקת דלון וזאת לבהמה כדליתא ג' הנה על בני יממו (דף טו:): דמי אמרינן [גס] דמנהא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים הג"מ לענין מייס דזרעיה חשיב כזרע צמה אכל צביאת לא חשיב כביאת צמה וכיון שאסורה לבעול אסורה גם לבעול מוטעמאה ונטמאה ואמרינן נמי בסוטה פרק ארובה (דף טו:): מקנין ע"י עובד כוכבים והא דקאמר הכה לילדיו לכו דלוגס שרי הכי פירושה ואינה מחויבת למסור עממה משום דקרקע עולם היא אפי' עושה מעשה דמיהא גמרינן דעבריות מחויבת למסור עממה מרואה כדלמרינן בנהדרין (דף ע"ג) מה שרצה יהרג ואלו יעבור וכו' ורואה גופיה הא דלמחייב למסור עממה חשיב כעושה מעשה אכל אם אמרו לו הנה שמרוק אותך על החימוק סומקך דלמה שאינו עושה מעשה צה ודאי אמרינן מלי חיות דלמה דלמירן סומק טפי ולמה דלמה דידך סומק טפי וגבי נערה המאורסה גרסינן יהרג ואלו יעבור ואבעול קאי אי נמי גרסינן מיהרג מיירי דהיא עושה מעשה ומציאתו עליה והא דלא פריך גבי אקמה והא גילוי עריות הווי משום דידע שפיר דטעמא דקרקע עולם מועיל שאינה מחויבת למסור עממה משום עריות אכל ס"ד כיון דפרהסיא הוי אכיה חילול הסם ומשני כיון דקרקע עולם היא אפי' חילול הסם ליכא וכן מוכח גביה הנה על ביצמו (דף טו:): מהיחא דלמר רבא אין לוגס

ה [דף טו ע"א] **תניא** הרי שהיתה פתח אפיה וטבחו עמו וימי מוזה ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המה לחדר ואם החתן ואת הכלה לתושה * ויפסול בעילת מזהו ופוסל ונוהג שבעת ימי המשחה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות וכל אותן הימים הוא יאן בין האנשים והיא יאנה בין הנשים. ואין מויעין מכשיתין מן הכלה כל שלשים יום. ונוהג שבעת ימי המשחה וכו' מכלן קשה למה שכתב בעל הלכות מי שמת לו מת צי"ע האחרון שוהא בו אבילות משום דאבילות יום ראשון דלורייחא וי"ט שני דרנן ואמי עשה דלורייחא ודמי עשה דרנן דלדבייהא הכה נמי ינהג אבילות ביום ראשון דשבעת ימי המשחה דרנן ז"ל והארכיט דבדר בצרכות פ' היה קורא (סו ע"ג). וה"ל מזהיר מלי חיות דיוס א' שבת שמחת חתן הוי דלורייחא דכמיזי (סו ע"ג) ביום חמומו וביום שמחת לבו אלמא דשמחת לבו ביום ראשון יש לו סמך מן התורה. יש אומרים דלא עלה על דעת הגאון לומר דאבילות יום ראשון הוי דלורייחא דלא אשכחן שבת אבילות מן התורה אלא אבילות יאסר בקדשים ובמעשר שני. אלא דעת הגאון לפי שאבילות יש לו רמז ואחריתא ביום מר וי"ט האחרון אינו אלא מנהג כדליתא במסכת י"ט (דף ד:): הלכך חמין י"ט אחרון מן

הגהות הגר"א [א] בהגיה ד"ה ולקמן בפ"ב פי' ר"י דדוקא כו'. י"ב אין הלכה כ' (עמ"ש רמב"ם ב"מ ד"ה י"ב וכו' פי' י"ב וכו' פי' ד"ה א'): [ב] שם רצ"ע הובא דמתמין כו'. י"ב והנמ"ץ ספק דשרי דדוקא גבי עבדות המהיר בעמך אסור אפילו להאמו (נ"ט ע"א): [ג] שם צ"ע אי שרי. י"ב מפורש בנדרים (פ"ד ע"א) ופי' חייב צ"ע (נ"ט ע"א) וימירש רבה (פ' אמור פ' י"ב) דמי י"ט פוסקים (נ"ט ע"א) וי"ט והשומעו):

הפארת שמואל

(ג) דבלאי חבי ורתה אכורה וכו'. ולפי דעת האש"ר אפילו בקניו ונזות לבעל אחותה ואח"כ מתה אחותה אין נאסרת לו נאמרת ונטמאה וכו' מאחר דבלאי"ה היתה אסורה לו וכן כל כי האי בזוגא דכולן דרובים לעובדי כוכבים ונתגיירו וק"ל אכן מהר"י חולק:

קרבן נתנאל

משום דכחה וא"ת לנשא בה' א) הו ק"ל דלון דנין בע"ש וכו"פ נש"ע ח"מ ס"א ה'. (ו) ונראה דמברי רבינו ס"ל דנין בע"ש. וכו"מ נמנון שכתב וכן נמי לננוס בשני ונעללי בשבת לא דלון כמי דנין קובעין בשבת ולא הוכיח שסבור מטעם זה לננוס בחמישי וכו': ה"ג שאינה מוהייבת פ' אביר: [ו] ה"ג וזא נהירא ר"י ב"ם ר"י אבירא ר"י ב"ב. וכה' ש"ן ח"ק ופנהדרין: [ז] ובשיתקשה עשה שבעה בידים. ואם נמקשה לננוס לאשתי ואסוקי עובדי כוכבים והדקייהו על ערוה ואי אפשר להנלל מן העברה עד שיתקור עממי להריגה אין מחויב לשון רבינו ג' הנה על ביצמו ס' ב': [ח] קב"ה אפי' ד"ה קרינן ביה ונטמאה צבונ"ה קרינן ביה ונטמאה אפי' ב'. ולא יחא לרבינו לפסח קמ"ל דמקנאן וכסה שפאקס לבעול אסורה לבעול אפי' אסורה לבעול. דא"כ לא ליסתמיט מנה בשום מקום לאשומעוין כמו כן דלסוקיה לבעול עובד כוכבים. וליכא למימר דלמה סתן אזה דכל היכא דלא

סעודה וקרובי הכלה רוצים שיפסנה כופין אותו לעשות כפי המנהג הראוי לו ולה: ד שרליתא שוהמהרה דתה ונבעלה לעובד כוכבים חזרה בתשובה והעובד כוכבים נתגייר עמה אם נשאה בעלה מותרת לאותו שנתגייר עמה: ד מי שהיה עמו עמו וימי מוזה ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המה לחדר ואת החתן ואת הכלה

שדה צופים דף ט ע"ב וילדורשו לכו דאונס שרי איכא מרצות. הא"ש פננת פ"י סמן א': הוי שהיה פתח אפיו וטבחו טבוח ורינו מוזה. הא"ש ממ"ק פ"ג ס' ג' וכו' וי"ט וכו' מ"מ ויבנת פ"ד ס' כ"ו: ומת אביו של חתן ואמו של כלה וכו'. הא"ש נכרות פ"ג ס' ט"ו: דף ד ע"א אמר מר הוא ישרן בין האנשים והיא ישיבה בין הנשים. הא"ש ממ"ק פ"ג ס' ג' וי"ט כ"ה: דף ד ע"ב באמת אמרו מותרת לו הכוס ומצעת לו המטה וכו'. הא"ש ממ"ק פ"ג ס' י"ד:

קובץ מפורשים

נוהג. ונשם בשעתו. וצ"ל הציון על ובעול בעילת מצוה (ר"ב'ס' האומים): (א) הו ק"ל דאין דנין בעיש כו'. י"ב עיי' ר"ח [ה] פהג"ר זאב כן אהיה: (ו) וי' מורבי רבנו וכו'. י"ל דאסוריה שאני [אהל משה]: (ז) מה שהקשה הק"נ מיבמות דקאמר נאסר האוסר עיש. י"ל דלקים דמי' אוסר על העובד כוכבים משום אי"א כ"ו שלא גירשה וי"מ שהעובד כוכבים מומת ע"י ע"י מנהדרין (נז ב) [רש"י]: (ח) הבעל הוא האוסר על הבעול. הורב פשוט דתתה הכהנה שוטר עליו הן ביאה עעמה דומיא דאחותה. ואע"פ שהיא בתו או אחותו מקנין ע"י במפורש בסוטה. וע"כ משום דמי' הבעל מוסף איסור אי"א. ועל כרחן ה"ג בכבדי מוסף הבעל עליו וצ"ל איסורא דאי"א [אהל משה]:

חדושי רבנו חיים הלוי על הרמב"ם

הלכות יסודי התורה

פיה הליא כשיעמוד נכרי ויאנס את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג וכו' בד"א בשאר מצוות חוץ מע"ז ונ"ע וספ"ד אבל שלש מצוות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג יהרג ואל יעבור עכ"ל, והוא בסוגיא דסנהדרין דף ע"ד אהר"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוה"ק נמנו וגמרו בפלוגת בית נתנה בלוד על מצוות שבתורה אם אומרים לו לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז ונ"ע וספ"ד וכו', ע"ז כר"א דתניא ר"א אומר ואהבת את ד' אלקי' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך וכו', ג"ע וספ"ד כדרכי דתניא רבי אומר כי כאשר יקום איש על רעהו ורלחו נפש כן הדבר הזה וכו' ומקיש נערה המאורסה לרולח מה רולח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור, ורולח גופי' מלגן סברא הוא וכו' מי יומר דדמא דירך סומק טפי דילמא דמא דהאי גברא סומק טפי. ושם בסוגיא עוד לא אמרו אלא בלינעה אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור וכו', והא אסתה פרהסיא הואי, אמר אב"י אסתה קרקע עולם היתה, רבא אמר הגאח עלמון שאני. ובתוס' שם הקשו דתפוק ל"י דאסתה בכלל עריות הואי וכמבואר במגילה דט"ז כאשר אבדתי מצית אבא כך אבדתי מתך, ותיירו דאי משום עריות כ"ע ס"ל דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיחייבא למסור עלמה משום עריות, דהא מרולח קא ילפינן לה, ורולח גופי' כי מיחייב למסור עלמו ח"מ קודם שיהרגו בידים, אבל היכא דלא עבד מעשה כגון שמשליכין אותו על הטינוק ונתמעך מסתברא שאינו חייב למסור עלמו, דמאי אמר אדרבה מאי חויה דדמא דחבראי סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא עבד מעשה. והרמב"ם דסתם ולא הזכיר כלל הכך דקרקע עולם משמע דחולק ע"ז וס"ל דבכל גווי יהרג ואל יעבור בג"ע, וכבר נחלקו הראשונים בזה וכמבואר בצעל המאור ובמלחמות שם. עיי"ש דס"ל דאסתה לא הואי עריות כלל, דהך סוגיא ס"ל דהיתה פטויה, או דביתא נכרי לא חשיבא בכלל עריות וכשיטת ר"ת בתוס' שם. וע"כ זהו שסתם הרמב"ם דבעריות מיהא בכל גווי תהרג ואל תעבור. אלא דל"ע דהרי תוס' הוכיחו מרולח דהיכא דהוי שב ואל תעשה אינו מחויב למסור עלמו ולמה פסק דבכל גווי תהרג ואל תעבור. וי"ל דכיון דברליחה גופא הא דחלוק שב ואל תעשה ממעשה בידים הלא אין זה משום חומר דמעשה בידים, ורק דכיון דשני הנפשות שקולות הן ע"כ לריך להיות שב ואל תעשה, ודינו כשני רליחות שאין דוחות זא"ז דדינו בשב ואל תעשה, וע"כ לא שייך זאת בעריות דנימא דפקוח נפשו שקול כעריות, וכיון דילפינן מרולח בעיקר הדיון דאינו נדחה בפני פקוי' ממילא הדר דינא דשב ואל תעשה ומעשה בידים שוין ובכל גווי תהרג ואל תעבור.

וי"ד עוד, דהנה ל"ע בדברי תוס', דמאי ענין נערה המאורסה למי שמשליכין אותו על הטינוק ונתמעך, דסתם איהו לא הוי רולח כלל ולא עבר על שפ"ד, דהא לא הוי רק כאבן וטן ביד הרולח שמשליך אותו, דמי שמשליך

אותו הוא הרולח, ולהכי לא חייב למסור את עלמו, משא"כ בנערה המאורסה אף דלא קעבדה מעשה, מ"מ הרי היא עוברת על ג"ע, ולהכי שפיר הדין נותן דתהרג ואל תעבור. ונראה דכוונת תוס' כך היא, דכיון דרולח הוא מסברא דמאי חויה דדמא דירך וכו', א"כ הא גס אס הוה משכחינן דיהא בזה דין רולח ורק דלא ליעבד מעשה ג"כ לא היה חייב למסור עלמו דמאי אמר אדרבה מאי חויה דדמא דחבראי סומק טפי דילמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא קעבד מעשה, וא"כ ה"ה בנערה המאורסה דילמא מרולח אף דעוברת על ג"ע כיון דלא קעבדה מעשה אין בה הכך דינא דתהרג ואל תעבור. אלא דברולח גופא ל"ע בזה, דכאמתי י"כ לפרש מאי דקאמר הגמ' הך סברא דמאי חויה דדמא דירך סומק טפי דילמא דמא דחבראי סומק טפי בברי גווי, או דנימא דכיון דשקולין הם שניהם ע"כ ממילא הוי דינא דלריך להיות בשב ואל תעשה ועל מעשה בידים יהרג ואל יעבור, או דנימא דכיון דשקולין הן ממילא אינה נדחית בפני פקוי', ואין חילוק בין שב ואל תעשה למעשה בידים דלעולם אין בה דין דמיה, וממילא דהוי דינא דיהרג ואל יעבור בכל גווי, וגם ברליחה גופא אס הי' שוא"ת בגוונא דיש בה דין רליחה ג"כ אמרינן כיון דשקולים הם ואין חבירו נדחה מפני פקוח נפשו ממילא יהרג ואל יעבור כיון דלא חלה דין דמיה בהרליחה. ונראה דכן הוא כפירוש השני שכתבנו מהא דתימא בב"מ דף ס"ב שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים וכו' עד שבא ר"ע ולימד ומי אחיך עמך חייך קודמין לחיי אחיך. הרי דלע"ג דהתם הוי בשוא"ת, ועוד יותר דלא הוי התם דין רליחה כלל ורק משום דין הללה, ומ"מ לרייגין לקרא דומי אחיך עמך דחייך קודמין, אבל ברליחה דליכא קרא כלל ענין יהרג ואל יעבור אף בשוא"ת ובלא עבד מעשה, אס אף יש בו דין רליחה, ולפ"ז שפיר פסק הרמב"ם דבעריות תהרג ואל תעבור בכל גווי אף בקרקע עולם, כיון דגם ברליחה הדין כן דאינה נדחית בפני פקוי' בכל גווי, וה"ה לעריות דילפינן מינה דאין בה דין דמיה כלל לעולם, וע"כ בכל גווי תהרג ואל תעבור אף בקרקע עולם ובשב ואל תעשה וכמש"כ,

הלכות תפלה

פ"ד הליא ה' דברים מעכבין את התפלה אע"פ שהגיע זמנה וכו' וכוונת הל"ב וכו' כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ואם התפלל בלא כוונה חזר ומתפלל בכוונה מלא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו עכ"ל. מסתימת לשון הרמב"ם מבואר דדין כוונה הוא על כל התפלה שכל התפלה הכוונה מעכבת בה, וקשה ממה שפסק הרמב"ם בפ"י שם ז"ל מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה ואס כיון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו לריך, דמבואר להדיא דהכוונה אינה מעכבת רק בברכה ראשונה, ול"ע. **ובראה** לומר דתרי גווי כוונות יש בתפלה, האחת כוונה של פירוש הדברים, ויטורה הוא דין כוונה, ושנית שכיון

הא דבגילוי עריות יהרג ואל יעבור, ילפינן לה מרציחה, ושם לא מצינו אלא דפיקו"ג אינו דוחה לאיסור רציחה, אבל אין לנו ראייה משם ללמוד דפיקו"ג יהא נדחה מפני האיסור, ללא משכחת לה כלל גבי רציחה, דהא אם רוצין לזרקו על המינוק, בודאי אינו חייב למסור עצמו להריגה, כיון דהוא אינו עובר על איסור רציחה כלל, כמ"ש הרא"ש ז"ל פ' הבע"י [סי' ר"א] עיי"ש, וא"כ לא נוכל ללמוד משם אלא דרציחה וג"ע אינן נדחין מפני פיקו"ג, אבל לומר דפיקו"ג נדחה מפניהם, ע"ז אין לנו ילפותא משם כלל, ומהיכא מימי נאמר כן מסבא, כיון דעיקר הדין הוא חידוש שאינו נהג בכל התורה. ואף דאינו חידוש ממש, דנהוג בג' דברים, ולא הוי חידוש אלא היכא דאינו נמצא רק בדבר אחד, כמבואר בחולין (ק"ח ע"א ותו"ד דחדוש הוא) גבי בצטר בחלב ושעטנו, אבל מ"מ פשיטא שאין לדחות דין כזה מסבא בלא ראייה מן הכתוב. ומש"ה כן הדין לקושטא דמילתא, שאין דוחין זל"ז ואסור לו לעשות שום מעשה:

(ד) וי"ש להרמב"ן בזה שיטה אחרת, ח"ל במלחמות פ' בן סורר ומורה [סנהדרין י"ז ע"ב מדפי הר"י]: אמר הכותב, יש לי להשיב ממעשה דרז כהנא בספ"ק דקידושין [מ' ע"א] דתבעתיה ההיא מטרוניתא וסליק לאיגרא ואפיל נפשיה מאיגרא לארעא, וממעשה דר' גדוק נמי דהתם יהרג ולא יעבור, ולא מצית למימר דהתם לפנים משורת הדין, דודאי לא הוי קטיל נפשיה אי לאו דינא הואי, שהרי מקרא צווח ואומר ואך את דמכס לנפשותיכם אדרוש מיד נפשותיכם אדרוש את דמכס וכו', ולא שמענו מדת חסידות לחולה של סכנה שלא יחללו עליו את השבת, אלא המורז משוכח והמונע עצמו מתחייב בנפש, הילכך שמעינן מדרב כהנא, דגויה, אי נמי רשעה בת ישראל, דקא אנסה ליה לבן ישראל בעצירה, יהרג ואל יעבור וכו' עכ"ל:

(ה) ומבואר מדברי הרמב"ן דחייב לעשות מעשה צדיק להרוג את עצמו כדי להנצל מן האיסור, ועל כרחק ס"ל דפיקו"ג נדחה מפני ג' דברים. ולפי"ז א"א לפרש בזה דקרקע עולם כפירוש תוס' משום דאינה עושה מעשה, דמעשה אין שום טעם לחלק בך, דמ"מ יש עליה חומר האיסור כמו על הבעל, והיא חייבת להרוג את עצמה להנצל מן האיסור. וא"כ רצ"ך לפרש כמו שפירש בגמרא יוסף פ' בן סורר ומורה [שם] ח"ל: והא דאמרין קרקע עולם, לפי שיכולין לכופ אותה על כך בעל כרחה, וכי הא אין לה למסור עצמה למיתה, שהרי אפשר שאפילו תמסור עצמה יכופו אותה לדבר עבירה, וכי האי גוונא שרי, ואפילו בג' עבירות חמורות וכו', וה"ה לכל דבר שצדיקים להעביר בעל כרחו, שאין לנו למסור עצמו למיתה בשוא"ת כגון אסתר, ואפילו בשעת השמד וכו' עכ"ל:

דעת הרמב"ם, דממ"ג, אי ס"ל כסברת תוס', מה נזרך לטעמו דאין היתרו של עבד בשפחה בשביל עצמו, ואי לא ס"ל כסברתם, אלא כיון דיש חובה ששיחרורו לא מהני מה שהזכות יותר על החוב, א"כ מה יועיל טעמו, דמ"מ חוב הוא לו איסורו בשפחה. ואולי י"ל בדעת הרמב"ם, דיש שני מיני חובות. א' אם עמס הדבר חוב הוא לו, שמפסיד עי"ז דינו ומעלתו, בזה לא מהני מה שהזכות רבה על החובה — ואפשר שזהו כונת הירושלמי, הגע ענמך שהיתה אשתו של מוכה שחין עיי"ש — ב' היכא שאינו מפסיד דינו, כמו ששיחרורו, דגם קודם שנשמחרר לא היה לו היתר בשפחה מנ"ע, אלא דמ"מ בפועל אין השיחרור כדאי לו, דנאסר בשפחה, בזה מועיל מה שהזכות יתירה על החוב:

סימן מ"ח

(א) כתבו תוס' פ' הבא על יצמתו (דף נ"ד ע"א) דהאשה הנבעלת מעבור ולא תיהרג, דאינה חייבת למסור עצמה למיתה, כיון דאינה עושה מעשה, דקרקע עולם היא. ודבריהם צריכין ביאור, מה חילוק יש בין הבעל לנבעלת, דהא רחמנא אחשביה להנאה מעשה, כדכתיב ונכרתו הנפשות העושות, תרוייהו במשמע — פרק המניח (וב"ק דף ל"ב ע"א) — ואין שום חילוק בחומר האיסור בין האיש להאשה. ומה שהביאו ראייה לזה מרציחה, דכשאומרים לו הנח עצמך וזרקוקו על המינוק שיתמעך אינו חייב ליהרג בשביל הלל המינוק, ג"כ אינו מוצן, דשם הטעם הוא דכשזרקוקו אותו על המינוק הוא אינו עובר על איסור רציחה כלל, והזרקוקו הוא הרוצח, ושפיר יש לחלק אם עושה מעשה הרציחה או לא, אבל בגילוי עריות, שאין חילוק כלל בחומר האיסור בין הבעל להנבעלת, למה נחלק ביניהן לענין יהרג ואל יעבור?:

(ב) ונראה לומר בכונת דברי תוס', דס"ל דהא דחייב ליהרג בשביל שלשה דברים החמורין, אין הכונה דפיקוח נפש נדחה מפני ג' דברים אלו, אלא דבזה הן חלוקין מכל המצוות, דכל התורה נדחית מפני פיקו"ג, וג' דברים החמורין אינן נדחין מפני פיקו"ג, אבל מ"מ גם פיקו"ג אינה נדחית מפניהם, וצ"כ דאיכא שני דברים שאינן דוחין זה לזה, קיי"ל דשוא"ת עדיף, ואסור לו לעשות שום מעשה, כמבואר בעירובין (דף ק' ע"א) בפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע לענין כל חוסף וכל תגרע עיי"ש, וא"כ באשה הנבעלת, שאינה עושה שום מעשה בפועל, אינה חייבת למסור עצמה להריגה:

(ג) ומעתה מובנת ראייתם מרציחה, שכונתם להביא ראייה דפיקו"ג אינו נדחה מפני גילוי עריות, דהרי

א עיין חידושי רבינו חיים הלוי, הל' יסודות פ"ה ה"א.

דרשינן להו לאידך, דהא ודאי מאי דאפשר לאצולי מצילין. לכך אין לפרש אלא כדפרישנא:

ותקנתא דרבנן מקמי שמדא לא עקרינן. פירוש כיון דלפנים משורת הדין אתיין לידי קטלא, מה שאין כן בההיא דלעיל דאמרינן הנשאת ברביעי תהרג אמרינן להדיא דלעקרוה:

גירסת הספרים אי הכי בשלישי נמי אתי ובעיל. ויש מוחקין דלא גרסינן אי הכי, דהא לכולהו טעמי דעלמא איכא למיפרך למה לא יקפידו גזורי השמד על יום שלישי כמו על יום רביעי. ובתוספות קיימו הגירסא יפה דהכי קאמר דבשלמא למאי דקס"ד מעיקרא דבתולה הנשאת ברביעי תהרג, כיון שלא היתה הגזירה להנאת עצמן אלא להעביר על דת, לא קפדי כולי האי אלא על יום רביעי ששמעו שהוא תקנת חכמים. אבל השתא דאמרת דבתולה הנשאת ברביעי תבעל להגמון, להנאת עצמן עבדי לה לגזירה, ואם כן מה להם בין שלישי לרביעי. ומהדרין דאפילו הכי מספיקא לא עקר נפשיה:

מאי אונס אילימא הא דאמרן התם קרי ליה סכנה והכא קרי ליה אונס. פירוש לישנא בעלמא קשיא לך, אמאי שני בלישניה. והקשו בתוספות ואמאי לא קשיא לך בעיקר דינא, דמעיקרא קתני ובשני לא יכנוס, ובתרי הכי קתני מותר. תירץ רבינו שמשון ז"ל דמתניתא איכא לתרוצה ובשני לא יכנוס מחמת הסכנה של רביעי, ואם מחמת שיש סכנה אפילו בשלישי [כגון] דעקר נפשיה, מותר:

ותו התם נהגו הכא מותר. יש שפירשו התם נהגו בדיעבד והכא מותר לכתחילה. ולא נהירא, דאם כן היכי משני דאמרי שר צבא בא לעיר, וכי מפני שר צבא שחוטף צרכי סעודה שרינן טפי ממאי דשרינן מפני הסכנה. לכך פירש רש"י ז"ל התם נהגו כולם או רובם בפרסום, והכא מותר דמשמע דיחיד שבא לימלך מורין לו אבל לא דרשינן בפירקא ולא עבדינן הכי בפרסום. ופרקינן דליכא אלא משום שר צבא [שבא לעיר]:

ושילינן אי דאתי וחליף ליעכב. פירש רש"י ז"ל ליעכב עד יום רביעי אחרינא. והקשו עליו בתוס' דאם כן דהיכא דחליף דלא יתיב אלא⁹ ליעכב עד יום רביעי, הכי נמי השתא ישאה עד יום רביעי שלאחריו. ועוד כי אקשינן בשלישי מיהא ליכנוס, נימא כגון דאתא¹⁰ [בשלישי וקבע שלישי ורביעי. לכך] פירשו בתוספות אי דאתי וחליף בו ביום ליעכב¹¹ [עד לערב], ומהדרין דאתי וקבע. ומיהו שפיר ידעי דלא קבע טפי מיום אחד לעולם, ולהכי פרכינן בשלישי מיהא לכנוס, דאילו הוה אתי בשלישי לא היה קובע כולי האי עד יום רביעי. ומהדרין דאספרותא דידיה בשלישי אתיא:

מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופת. פירש רש"י ז"ל שאילו היו קוברים את המת תחילה, חלה [עליו]¹² [עליהם] תורת אבילות ושוב אי אפשר לעשות חופה. ואם תאמר נהי דלא חלה עליו תורת אבילות קודם קבורה. מכל

דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, כדכתיב (במדבר ה, יג) והיא לא נתפשה, הא נתפשה מותרת (לקמן ג"א ע"ב). ואילו היינו סבורים לומר שמשום קידוש השם עבדן, לא הוה לך למדרש להו האי לישנא, אלא ודאי כדאמרן, ומדתלי תלמודא לישנא בצנועות שמעינן לה.

ואם תאמר היכי אמרינן דנדרוש להו דלא ימסרו לקטלא, והלא בגילוי עריות איכא יהרג ואל יעבור. תירץ ר"ת ז"ל דביאת נכרי לא חשיבא גילוי עריות כדכתיב (יחזקאל כג, כ) אשר בשר חמורים בשרם (ע"י יבמות צ"ח ע"א), וקיי"ל דאין זנות לבהמה (שם ג"ט ע"ב). הלכך אע"ג דביאת נכרי אוסרת אשה לבעלה כדאמרינן בשמעתין, לא חשיבא גילוי עריות ליהרג עליה. והיינו דאמרינן בסנהדרין (ע"ד ע"ב) והא אסתר בפרהסיא הואי, ולא פרכינן והא אסתר גילוי עריות הויה. ומטעם זה דן ר"ת ז"ל על גוי אחד שבא על בת ישראל נשואה ונשתמדה ונתן לה בעלה גט ואחר כך נתגייר, והתירה לו רבינו תם, דלגבי גוי ליכא למימר כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל.

והקשו עליו דאם איתא דביאת גוי חשיבא כביאת בהמה, אף היא לא תיאסר על בעלה כביאת בהמה. ועוד דלא אמרינן בשר חמורים בשרם אלא לענין חייס, דרחמנא אפקריה לזרעייהו. והא דלא פרכינן דאסתר גלוי עריות הואי, לדבותא נקטינן קושטא דמילתא, משום דאמר התם לעיל מיניה (סנהדרין ע"ד ע"א) דכל פרהסיא יהרג ואל יעבור ואפילו להנאת עצמן. ומאי דלא אמרינן בשמעתין שתהרג ואל תעבור, היינו מההוא טעמא דפרקינן גבי אסתר דקרקע עולם היתה, ואפילו בגילוי עריות ופרהסיא אין להם ליהרג, שהרי אין בידה ליהרג ושלא תעבור. והיינו דאמרינן הכא דמסרן נפשייהו לקטלא¹³ [ונאתיין לידי סכנה, ולא אמרינן דמסרן נפשייהו לקטלא] ומתקטלן, דהא זמנין דאע"ג דאינהו מסרן נפשייהו לקטלא לא בעו למקטלינהו אלא אנסי להו לבעילה.

ועם כל זה אומר הרב ר' יחיאל ז"ל כי דינו של ר"ת ז"ל במעשה שהיה דין אמת הוא, דכיון דבשעה שנאסרה על בעלה גוי הוה וליכא למימר ביה שאסורה לבועל, השתא נמי לא מיתסרא עליה, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי (יבמות כ"ב ע"א). וכך היה אומר ר"י ז"ל:

איכא פרוצות ואיכא נמי כהנות. פירוש תרי טעמי דפליגי חד מחבריה נקטינן. איכא פרוצות, דאי דרשינן אונס שרי עבדן ברצון ואמרי אניסנא, וקיימן עם בעליהן באיסור. ומשום תקנת צנועות דעבדן שלא כדין, לית לך לגרום איסור לפרוצות, משום הכי לא דרשינן להו. ואיכא נמי כהנות, כלומר נשי כהנים דמתסרן על בעליהן באונס ומסרן נפשייהו לקטלא משום צניעות, הלכך בתר דרשינן להו נמי [אכתי ב]כהנות איכא סכנה, ולהכי קרי ליה תנא סכנה. וליכא לפרושי [ד]משום דאיכא כהנות דלא מהניא [להן] דרשא לא

(ט) בשיטמ"ק: דלא יתיב אלא ז' ימים ליעכב כו'. ואולי צ"ל: דלא יתיב אלא בו ביום ליעכב עד יום רביעי, הכי נמי השתא דמיעכב ישאה כו'.

כאר הגולה
עם ציונים מהש"ך
 7. מומרות לרבי יוחנן
 שם פסוקהדרין:
 8. כשמיאל לרבה שם
 [פ"ג]:
 9. מומרת לרבי יוחנן שם
 [פ"ג]:
 10. מומרת לרבי שם ופירש
 רש"י [שם פ"ג ד"ה
 ערקתא] כגון שיש אל
 יהדות ולנועות גדנה,
 וכמו שפירש הר"ק [שם
 ג] [הגהות] הו' עושים
 אלומוות והיהודים
 שמורות שאין לך
 הלנועים להיות לנשן
 אלוס [מהר"ק שיש פה
 סוף ע"ג]:

רפח שפתי כהן

ג וְיָאָא יַעֲבֹר דָּא תַעֲשָׂה. אכל מנות עשה אפילו מנות עונות
 אין לךין לנצונו יותר מחומש, כמו שכתב הר"ב צ"ב צ"ח"ט סוף סימן
 תרנ"ו, וע"ש. ואם יש סכנת אבר ל"ע אי דמי לממון או לנפש,
 עיין בריב"ש סימן שפ"ו ד"ה ואל יאמר שישן וצ"ח"ט סימן
 ש"ח סעיף י"ז, ונראה לקולא:
 ד [פ] בפני עשרה מישראל. דוקא. ואין ר"ל צפניהם ממש, אלא
 שידעין מהעצירה, והכי מוכח
 צ"ח"ט [פסאדרין עג, ג] ופוסקים גבי
 והא אסתר פרהסיא הוה, ע"ש:
 ה ערקתא דמסאנא. פירש רש"י
 שם ד"ה ערקתא שדרך העובד
 כוכבים לקשור כך ודרך הישראל
 לקשור צענין אחר, וכגון שיש לך
 יהודים גדנר ודרך ישראל להיות
 נעושים, אפילו שני זה שאין כאן
 מנות אלא מנהג צעלמא יקדש השם
 בפני חבריו. והר"ק [שם י, ג] פירש
 שהעובדי כוכבים שנאומן זמן היו
 רנועות מנעליהן אלומוות, והישראל
 היו עושים שמורות כדי שלא ילבוש
 מלבוש עובדי כוכבים. וכמו
 מהר"ק [ישש פה סוף ע"ג ג] דהיינו

כמו שכתב רש"י שיש לך יהודים גדנר. וצ"י [עמוד שמו ד"ה והרמב"ם]
 כתב דהרמב"ם [וסיד המורה ה, ג] מפרש דדוקא צפניה גוונא שלא
 ילבוש מלבוש עובדי כוכבים שהוא מנות לא תעשה, ע"ש:
 ו ע"י ישראל א"ב. אכל אם הגורה היא על כל מדינות מלכותו
 אף על פי שהישראלים צללו לאו שעת השמד מיקרי:
 ז אפילו ערקתא בו'. כתב צ"י [שם ד"ה ישן] דאלעילי אפרהסיא
 נמי קאי, דפרהסיא שיה לשתת הגורה. [ו] והצ"ח [עמוד שמו ד"ה והרמב"ם]
 [מה שאין כן צפרהסיא], ודעת רש"י [שם ד"ה שדי לנהא] אינו כן. וגם אין דבריו מוכרחים, וגם בהגהות אשרי מהר"י"ח דפרק קמא
 דכמונות [סימן ד] הניח זה צ"ע, ולכן יש לומר דספק נפשות להקל. ועיין בפסקי מהרא"י [מרימת השן ח"ב] סימן ר"ג:

יורה דעה קנו עבודת אפ"י

מורי זהב

קנו (א) ואף ע"י גב שאמרו ב"י מקום בו, ל"ל:
 (ב) אפילו ע"י ערקתא. פירוש, שישראלים היו נוהגים
 צרנועות מנעליהם שלא כדרך העובדי כוכבים צוה: (ג) ואם הוא
 שעת הגורה בו'. צטור [עמוד שמו] מסיים על זה אפילו על מנהג
 צעלמא שנהגו אס צאים להעביר

(8) מבויין להעבירו על דת: הגה [ד] ואל יוכל להציל
 עצמו בכל אשר לו [ו] לךין ליתן הכל ג' [ב] ולא יעבור [ב] (ד) לא
 תעשה (א) [ה] (ומקום) [ואף על גב] [א] שאמרו [שנת מה, ג]
 כל [מקום] [מין] [ש] שיש צידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס
 באומן עון מכל מקום גדנר שיש חשש [סכנה] [א] אין לךין
 למחות ואין לךין [ה] להוציא ממונו על זה: ד' [ג] ואם הוא
 בפרהסיא [ו] דהיינו ד' [ג] [ב] בפני עשרה מישראל
 חייב ליהרג ולא יעבור [ו] אם הגוי מבויין להעבירו
 על דת [הגה] [ב] אפילו על ה' [ה] ערקתא דמסאנא:
 א אבל אם אינו מבויין אלא להנאתו יעבור ואל יהרג
 י [ג] [ו] ואם הוא שעת הגוירה [הגה] [ו] [ג] על ישראל
 לך ז' אפילו אערקתא דמסאנא [פירוש רצועת
 המנעל, תוספת סנהדרין עד, ב ד"ה אפילו] [ה] יהרג ואל יעבור:
 הגה [ו] [ג] [ו] ודוקא אס רואים להעבירו צמנות לא תעשה אכל
 אס גזרו שמד [ד] [ה] שלא לקיים מנות עשה
 דצעת שמד אסור אפילו להנאתו. ולא דק, דהדיא כתב הטור
 עצמו ברמזים פרק בן סורר [קצור פסקי הרא"ש שם פ"ח אות ג] החילוק
 הזה גם אשעת שמד: (ד) ש"א אקיים מצוות עשה בו'. דהא
 גם העובדי כוכבים [ה] יכולים לצטלו ממנו, כגון שישימוהו בתפיסה
 וממילא יצטל מהיהא מנות עשה:

דצעת שמד אסור אפילו להנאתו. ולא דק, דהדיא כתב הטור
 עצמו ברמזים פרק בן סורר [קצור פסקי הרא"ש שם פ"ח אות ג] החילוק
 הזה גם אשעת שמד: (ד) ש"א אקיים מצוות עשה בו'. דהא
 גם העובדי כוכבים [ה] יכולים לצטלו ממנו, כגון שישימוהו בתפיסה
 וממילא יצטל מהיהא מנות עשה:

ערך אהם למהריק"ש

[שם] ע"י דת בו'. אפילו אערקתא דמסאנא כשיש בו לך יהדות: [שם] [ואם הוא שעת הגוירה. פירוש שאינו לכלל האומות: [שם] אפילו אערקתא דמסאנא. ודוקא
 שיש גדנר לך יהדות] [ו] ונועות. ודוקא צמנעירו צקום עשה, אכל אס מעבירו על מנות עשה צבז ואל תעשה [לא], ואפילו צפניפות דמיס דוקא להרוג צייס אכל צבז ואל
 תעשה] [ו] אינו חייב למסור עצמו. ועיין [ערך להסן] עור אורח חיים סימן תרנ"ו. ולמחות ציד אחרים אינו חייב למסור עצמו ולמסן צפסק סכנה או הפסד ממון:

ביאור הגר"א

[פ"ב סוף סימן טו] מירושלמי [פרק ד] דשניעות הלכה ב: [פסאדרין פ"ג סוף הלכה ה,
 ועיין שם וצ"ח"ה המאור ומלמדות סוף פרק ה' דסנהדרין שם פ"ט] רבי אבא בר
 זימנא הוה חייט אצל עובד כוכבים ואמר ליה אכול נבילות ואי לא קטילנא לך,
 אמר ליה אי בעית למקטיל קטול דלא אכילנא, ומסתמא בצנעה היה בביתו של
 עובד כוכבים. אלא שרבינו ירוחם [נתיב יח ח"ג קס"ה, ד] כתב דוקא כשהגוי מתכוין
 להעביר על דת, וכן מיידי הורא דירושלמי וכן היה דרניאל, אבל לדחניה
 מישאל ועזריה לא משמע כן כנזכר לעיל. ומתוספות משמע כדברי רבינו ירוחם,
 שכתבו בעבודה זרה כ"ז ב' סוף ד"ה יכול, ואם רצה להחמיר בו' כמו רבי אבא
 בו', ובסנהדרין ע"ד ב' ד"ה קטול כתבו ההוא עובדא בו' משום דלהנאתו היה,
 כמו שכתבו תוספות שם. ועיין ברי"ן פרק ד' דשבת [כב, ב ד"ה ומקשו]:
 [ד] [הגה] ואם יוב"ב בו'. דאפילו שבות דשבת אסור בהפסד ממון, כמו שכתבו
 בפרק ט"ז דשבת [קכ"א ח'] אין אומרים כהו' בו', ובפרק ב' דיו"ט [בוצה כ"ב
 ח'] כי קמביעיא לי משום הפסד ממון, ובפרק בתרא דעבודה זרה [ע' ח'] כמה
 כיסי משתכחי בו' ולא ידענא בו', וכיוצא בו הרבה: [ה] ופוקום בו'. כמו שכתבו
 בריש פרק בתרא דקדושין [ע"א ח'] ישבו וברקו בו', ופירשו [שו"ת מהר"י וייל
 סימן קטן] ואפילו בממונו, ממה שכתבו בסנהדרין ע"ג א' אי מהתם הוה אמנא
 בנפשיה אבל בו', אלמא אי לאו קרא הוה אמנא דאפילו להציל נפש חברו
 אינו מחוייב להוציא ממנו [ועוד מדאצטרך בכל מאדך [ויב"ס ה, ה] גבי קידוש השם, ואם בשביל חברו חייב כל שכן בשביל עצמו] [פ]. אבל משמע שם מדבריו
 דאכל מצוות לא תעשה אינו מחוייב להוציא ממנו, והוכיח מדכתבה תורה בכל מאדך בעבודה זרה, והוא שלא כדברי הר"ן [סוכה טו, א דבור ראשון] הג"ל [נתיים
 לרמ"א אות א]: [ו] [ש"ת] דהיינו בו' מישראל. שם [סנהדרין ער, ב]: [ז] אס הגוי בו'. גמרא שם והא אסתר בו': [ליקוט] אם הגוי מבויין בו'. טור [עמוד שמו]. ולא כתב
 אלא גבי פרהסיא, כתיורין הגמרא שם, אבל רש"י שם ד"ה שרי כן כתב בפרהסיא וכן בגוירת המלכות [וכן כתב הרמב"ם צמנוות ג' צ' ד"ה ולהרוש, ללא כהרצ"ח] [ו],
 ע"ש, ובהתלהו, וכן דניאל בשביל התפלה, וכן כל הנך שכתבתי לעיל [ו] [סיק ג] במדרש שוחר טוב מה לך בו', ותירץ דרשאי להחמיר על עצמו למסור במקום
 שאינו צריך כמו שכתבתי לעיל, וכן כתב נמוקי יוסף בסנהדרין שם [ו] [סיק יח, א] על מה שכתבו שם דקרקע עולם כו' כנזכר לעיל, וכתב דאסור למסור עצמו במקום
 משמו, וזהו שכתב כאן מיהו אס כו'. וצ"ע, שהרי בשו"ע פסק שלא כדברי נמוקי יוסף כמו שכתבו לעיל ואם ירצה כו', ולא הגיה שם כלום, ודא ודא אחת היא:

(ב) והנה שם וְיָאָא יַעֲבֹר דָּא תַעֲשָׂה. הנה מדברי תשובת חות יאיר [סוף סימן
 קל"ט] מנואר דלאס הוא לאו שאין בו מעשה היו כמו לעביר על עשה ואינו לךין
 ליתן כל ממנו, ועיין במשניות והב' [א"ח סימן רמ"ב ס"ק ו' ד"ה והנה]. ואולם
 בתשובת הריב"ש [סימן שפ"ו ד"ה ואל יאמר שישן] מנואר דלאס הוא לעביר על לאו
 אף שאין בו מעשה לךין ליתן כל אשר לו ולא יעבור, ועיין מה שכתבתי צ"ח"ט
 [סימן של"ט סוף סעיף י'] בגליון. בתשובת הרדב"ז [חלק ג' סימן קצ"ח ח"ד
 סימן אף רע] כתב דלאס הוא צין העובדי כוכבים ואינו מונא ללכל אלא צדדים
 אסורים, אפילו אסור דלנצן ושמו של גיד וכדומה, חייב ליתן כל ממנו למנא
 דבר הימר לאכיל ולא יאכל אסור, ולאחר מכן אנוס הוא תמנת נפשות ואוכל הקל
 קל חמילה, ומכל מקום אין מחויב ליתן לו ממון בהתמנה עד שיהיה לו מעות
 לפירוש, דלמלא לא יהיה לו מעות העובדי כוכבים מוציאן אותו ומייסותן אותו
 ויכול לנא לדי סכנה: (א) [ש"ד ס"ק ג] ונראה אפילו. עיין תשובת חות יאיר
 [סימן קצ"ח] (ד) [הנה שם] ש"א אקיים מצוות עשה. עיין בהגהת אשרי
 פרק קמא דכמונות [סימן ג] ג"ה ומן הסכנה, ועיין בפני יהושע שם [ג, ב]
 בתוספות ד"ה תקנתא דלנצן, ועיין צ"ח א"ח"ט [סימן תרע"ט] [תרע"א] סעיף
 ח' עמוד תי"ט ד"ה ושעת:

ציונים לרמ"א
עם ציונים מהש"ך
 קנו [ח] ר"ן פרק לולב
 הגזול [סוכה טו, א דנר
 ראשון] ורשב"א [בבא קמא
 ט, ג ד"ה מהא] והרב"ד [ו]
 ורבי"ש [סוף פ"ז ד"ה ואל
 יבא]:
 ג מהר"י וייל [שו"ת]
 סימן קצ"ד:
 ג ב"י [עמוד שמו ד"ה יש,
 ע"פ פסאדרין סוף ע"ג ח]:
 ד ב"י [שם ד"ה אלא] בשם
 נמוקי יוסף [שם ג] [ג]:
 ה ד"ו פרק במה תומנין
 [שם כב, ג ד"ה ומקשו]
 ונמוקי יוסף פרק טור
 ומורה [פסאדרין יח, ח]:

באר הגולה

רצ

שפתי

יורה דעה קנו עבודת אלילים

כהן

עם ציונים מהש"ך

ח. טס [מהדרין עה, א] ומשום חומר עמון הלך כל ענין אכירי, נמוקי יוסף [שם סוף ג, ב] וכן כתב הרמ"ן [יומא ג, ב ד"ה חן] ב"ה הרמב"ן [פסח האדם עין הפנה עמל לה ד"ה ולענין] וכן דעת הטור [עמל שמת] וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק ה' מהלכות יסודי התורה [הכלט ג].

ציונים לרמ"א

עם ציונים מהש"ך

(1) מהר"ק שורש פ"ח (1) בשם הר"ן (1) נמוקי יוסף שם:

(1) ב"י [שם ד"ה כמנ] בשם תוספות [פסחים טו, ב ד"ה אף] ר"ן פרק כל שעה [שם ג, א ד"ה וקשה]; (2) ב"י [שם] בשם תוספות [יבמות ג, ב ד"ה חן]; (3) ר"ן פרק כל שעה [פסחים ה, ב ד"ה כלי; יומא ג, ב ד"ה חן; בבבא זבא ג, ט א ד"ה נמוקי יוסף] סוף פרק בן סורר ומורה [שם ג, ב].

הגהות והערות

(1) הר"ן הי"ל לא הוצא משה"כ. אך לשון הבי"ד [י"ט] הסומן נתן מקום לנעות שגרי הר"ן המוצא שם הם המשך דברי המהרי"ק:

(ח) דעת הר"ן וסיעתו המאיימים בגלל הגולה אוח ב' דשלי להחמיר על עמלו אפילו אם השעה אינה לריכה לכן, אמנם דעת הנמוקי יוסף דלמי שחלי להחמיר על עמלו "אלא אם השעה לריכה לכן", והוא המקור לרמ"א ב"י:

(ט) שלא הוזכרו תלוקים הללו:

(כ) דגם אף ענה מאורסה מהר"ן ואלו עמורין, ולא גמס "הרג ואלו עמורין";

(כא) אמנם שם פלולא חריפתא (שם אוח ב' ב) נמנין דבינמות [פ"ו סימן א] ובכחיות [פ"א סימן ד] כתב רק דברי אבי, מונח בספרא ליה ליה כרגל:

(כב) יש שינוי בספר שם, ונחמה הוא סימן ד:

ח או שרוצים להשיבו בו, ובעזרת אלילים כגון אם כפפו קומתו להשתחוות לעבודת אלילים, הרא"ש רש פרק קמא דכתובות [סימן ד]: **ב אין צריך ידהרג**. אלא אם כן הוא צפיה, כן כתב רבינו ירוחם סוף גמיר י"ח [קשה ד] ומציאו צדק היות [עמוד שמו].

ומינה מנא ליה הא, דלף על גב דכתבו המוספות [פנהדרין עה, ב ד"ה והא; כמות ג, ב ד"ה ולדווח] והרא"ש סוף פרק סורר ומורה [פנהדרין פ"ח סימן ג] ויש פרק קמא דכתובות [סימן ד] גבי הא דצריך [פנהדרין שס] והא אסתר צפרהיא הו, ולא פריך דגילוי עריות הו משום דקרקע עולם היא ולא עבדה מעשה הלך לאו גילוי עריות הוא, היינו לסלקא

דעתא דמקשה, אכל למאי דמתרץ התם אסתר קרקע עולם היתה אפילו צפרהיא אינה לריכה ליהרג מטעם קרקע עולם, כדמוכח להדיא בתוספות והרא"ש שם. ואפשר כפייה ליה לרבינו ירוחם דרצא דמשני התם הגאח עמנו שאני, פליג ארציו וצפירה ליה כדקא סלקא דעתא דש"ס

מעיקרא דמטעם קרקע עולם צפרהיא ירהג ואלו יעבור, אכל לא ידעמי מנא ליה הא, דלפשר לענין דינא רצא מודה לאצרי, וכן משמע צהרא"ש [שם פ"ח סימן ג] [כא] וגם הר"ף [שם ח, ב] הביא פירוק דלצרי ודרכא אלמא צפירה ליה דמריהו וכן משמע קושטא נינהו לריגא, וכן משמע צ"ח פרק כל שעה [פסחים ג, א ד"ה חן] וכן נראה דעת הר"ב:

ערך דהם למהרי"ק

בסוף יורה דעה יעבור, גוי הוצא על צמ ישראל פניה בזום לאו בכלל גילוי עריות הוא, ואם היא אשת איש הו' בכלל גילוי עריות, ויש אומרים שגם בזה מעבור ואלו מהרג דקרקע עולם היא, ויש אומרים שאם האיש היה כגון מוקשה אינו חייב למסור עמנו מין שאינו עושה שום מעשה והו' קרקע עולם, מוספות יבמות דף ג"ב ע"ב ד"ה חן]:

ביאור הגר"א

[יא] ושרי' אפילו בו ושל' בו, גמרא [פנהדרין] שם: [ב] ואפילו אין הגוי בו, דהא אפילו להתרפאות משלשה דברים אלו אסור [פסחים כה, א], ואומי'ן בסנהדרין שם [ע"ה א'] מעשה כו' בשלמא אשת איש כו', ואף על גב דמשום הגאח, ובפרק בתרא דיומא [פ"ג א'] עובדה שריהה כו' שאין לך דבר כו', ר"ן בפרק כל שעה [פסחים ג, א ד"ה חן], עיין שם [פסחים ד"ה וקשה קמא] ואלו הקושיות כו': [ג] [נהג' ודוקא בו, תוספות דיבמות ג' ב ד"ה אין אונס כו', ובכתובות ג' ב ד"ה ולידרוש כו', ובסנהדרין שם ע"ד ב' ד"ה והא כו', ושאר מקומות: [ד] וכל אישור עבודה זרה כו', דהא אשירה דאין מהרפאין מהן [פסחים כה, א] אינו אלא לאו בעלמא לא ידבק כו' [דבאים ג, יח], כמו שכתוב בפרק ג' דפסחים [מ"ח א'] וסוף מכות [כב, א] ושאר מקומות, וכן הווא מעשה דסנהדרין הנ"ל [ס"ק יב] לא היתה אלא לאו דלא תהרו ויקראו י"ח, ויש אומרים דרק מהרבג וכוננו לעיל [עין לעיל סימן ק"ע ס"ק ד' וסימן ק"ה ס"ק ט"ו י"ז כ"ג]. אלא דקשה הא דאמרין בסנהדרין שם [ע"ה ב] דאי לא תימא הכי הני קוראין כו', אלמא דלא קשיא אלא משום דפרהיה הוא ואסור אף בשאר מצות, דמשום עבודה זרה לא משני מירי דשם אף בהנאת עצמן אסור כוננו לעיל [ס"ק יב], תירצו הר"ן [פסחים ג, א ד"ה חן] ונמוקי יוסף שם [פנהדרין יח, א] דשם כיון שהוא משום לפני עור כו' אינו בכלל עבודה זרה, והוה שכתב אבל אלאו כו':

באר היטב

(ה) להשיבו בו, ובעזרת אלילים כגון אם כפפו קומתו להשתחוות לעבודת אלילים, כן כתב הרמב"ם [ש"ך סימן ח]: (1) **יורה דעה**. אלא אם כן הוא צפיה, כן כתב רבינו ירוחם. אכל הש"ך [ס"ק ט] השיג עליו ופסק דלפילו צפרהיא אינה לריכה ליהרג, ע"ש:

ג"יון מהרש"א

[יג] ושריע' שם ובעבודה זרה גילוי עריות שפיות דמים אפילו בצניעה כו' ירהג ואלו יעבור. עיין משנת בשמים רלש סימן ש"ח: [יג] ושרי' ס"ק ט' אב"ל לא ידעמי מנא ליה הא דאפשר, לא ידעמי מה קשה ליה, דהא גם הרמב"ם [יטו] המורה ג, ב לא סבר שנייה דלצרי, גם הטור [עמוד עמרי'ט] לא חלק, וכן מנזל בתלמדות צנהדרין [סוף י"ח א'] (גם צנעל המאור שם כתב דלפילו אהדי אלא דהוא כתב דלצרי לא ספירא ליה כרגל), ואם כן גם רבינו ירוחם כותימו בזה ויחלק עליהם גמא דסוצרים הם דלסתר לא היתה אשת איש, עיין כספק

אוצר מפרשים

ה (שם) ודוקא בשאומרים לו צעשות טעשה וכו'. הרב מהר"ן ח' חביב בתוספת יום הכיפורים על דף פ"ב מהש"ס [ע"ה ד"ה כתבו בהירושין] תמה על מור"ם דמכתב מדבריו דהני חילוקים מוסתמים מהפוסקים, ומתורמ"ם ומהר"ם [ש"ך סימן ט'] ורואה דלפניו, רצ"ע, ע"ש באורן. ומור"ם עצמו בודיכי משה כאן [אותו] רמו שיש לחלק, וכתב דהר"ף [פסחים ג, א] סבר דאין לחלק, ע"ש. והר"ם בן חביב כתב דלענין דינא יש צד לומר דאוליין לקולא, וסוים דיש פוסק להתחמיר כיון דהוי קרש ה', ע"ש באורן:

הגהות רע"א

(ה) שם **לכא עליה**, בתשובת הר"ב"ם [סימן שפ"ו ד"ה ועל הדין] כתב ח"ל, אם היה בידה להלל מעבירה כשמתמסר עמנה למיתה מהרג ואלו מעבור, אלא התם אונסיה היא לגמרי שאי אפשר לה להלל מעבירה בשום ענין, דקרקע עולם היא, וכל אינם שהו' בימיה בזה דלי אפשר לו לחדש לקיים המלוה בשום פנים מממת אומו האונס ואפילו אם ימסור עמנו למיתה, אלו למדים משם שהו' פטור, עכ"ל: (1) [י"ד סי' ג] **אב"ל לא ידעמי מנא ליה**, כבר נאספקו בזה רבותינו בתוספות [יומא דף פ"ב ריש ע"ב] ח"ל, ורצא דלפני צפרק בן סורר אשתייה דקרקע עולם היינו לענין פרהיה, אי נמי אפילו לענין פרהיה לא פליג אלא דמוסיף טעם שני, עכ"ל בעל כמנות אור על המורה להגוף פנים מאירות וז"ל [למך פרשת מטות, מאירי אש על אסתר ג, ב ד"ה ודל' א]:

פתחי תשובה

(1) ובעבודה זרה גילוי עריות. עיין בתשובת רדב"ז חלק א' סימן צ"ב [ח"ד סימן אלף קסג] שהעלה דהוא הר"ן אם אונסין לעבור על אחת מכל מצות התורה באמרם שאין תורת משה אמת, או שגאחיהו החלפנו אורה כאשר הם אומרים, ושלא צוה הקב"ה על ככה (או שהציווי היתה רק לזמן מה וכבר נתבטלה, כן כתב הוא ד"ל בתשובות החדשות ח"א סימן שד"ט, ע"ש), שחייב למסור את נפשו עליה אפילו להנאת עצמו ובעצנה ושלא בשעת הגזירה, ע"ש עור:

דף ג

בגדר אבילות ובמי שמת לו מת ר"ל ביום חתונתו

מראי מקומות

א. רמב"ם אבילות פ"א ה"א	ה. אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קסט
ב. שו"ת רשב"א ח"א סי' קנה	ו. תשובות והנהגות ח"ו סי' רלג
ג. ח"י הרשב"א	ז. אגרות משה או"ח ח"ד סי' מ אות טז
ד. גליון מהרש"א יו"ד סי' שמב	ח. אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קעא

תמצית הענין

שיטת הרמב"ם היא, שאבילות יום ראשון היא מדאורייתא. וחקרו הראשונים, אם זהו דוקא אם גם הקבורה היא ביום המיתה, או גם בלא"ה. והרשב"א בתשובות דייק מסוגיא דידן שהיא דאורייתא דוקא אם הקבורה היא ביום המיתה, דזהו עצת הגמ' להכניס את המת לחדר, והיינו שלא לקבורו עד למחר, שאם לא יעשו כן תחול אבילות דאורייתא, ואין יו"ט דרבנן של חתונה דוחה אבילות דאורייתא. והרשב"א בחידושיו כתב, דאף את"ל בסוגיין שקוברין המת ביום המיתה, י"ל שלא תחול אבילות משום שב"ד יכולים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. ודייק מלשון רש"י שקוברין המת ביום המיתה אחר בעילת מצוה, וכתב דע"כ רש"י אינו סובר כשיטת הרמב"ם אלא כשיטת הסוברים שאין אבילות דאורייתא כלל, אך הקשה, היאך מלינין המת, הא יש עשה ולאו שלא למנוע מלקבורו, ותירץ, שבנידון דידן הלנת המת היא גופא כבוד המת, שהיא לצורך חתונת בנו.

ולענין הלכה, הנה סוגיית הגמ' מיירי כשמתו הורי החתן או הכלה, אך אי"ז שכיח כ"כ, ומצוי יותר שמתו הוריהם של אביהם של החתן או הכלה, והשאלה היא אם האבלים מותרים להשתתף בחתונת בניהם.

בגליון מהרש"א הביא בשם הכנה"ג שאבל רשאי להכניס בתו לחופה ובלבד שלא יאכל בסעודת המצוה. ויש לעיין בטעם ההיתר, שהרי חלו עליו דיני אבילות ואין צורך להתיר בשביל החתונה כמו בסוגיין. ובאגרות משה (יו"ד ב קסט) ביאר, שכמו שהותר אבל בדבר האבד אפילו בז' ימי אבילות, כ"ש זה מותר, דיצטער האבל מאד אם לא יוכל להכניס בתו לחופה. אך לא התיר אלא האב והאם, אבל לא שאר קרובים, וגם לא ברור בתשובתו באיזה דברים מותר לאבל להשתתף. ובתשובה אחרת באגרות משה (או"ח ד מ) משמע דס"ל שיש להתירו להישאר עד סוף החתונה, ומה שאסר הכנה"ג אכילת סעודה, ביאר שזהו דוקא באופן מכובד, אבל לישב ולאכול בדד מותר. ובתשובה שלישיית כתב באגרות משה (יו"ד ב קעא) שא"צ להפסיק הכלי שיר כשנכנס האבל, וביאר, שהחתן והכלה אינם מחוייבים למעט שמחתם משום אבילות הוריהם. ובתשובות והנהגות הביא, שפעם אירע מעשה כזו, וסמכו על דברי האג"מ להתיר לאבל להישאר עד סוף החתונה וגם לרקוד. אולם הוא השיג על קולא זו, ונקט להלכה דיש להתיר רק כפשטות לשון הכנה"ג, דהיינו ליכנס ולומר מזל טוב, ואסור לרקד, וכשנכנס צריכים להפסיק הכלי שיר. [ובאמת לא מבואר כלל בדברי ר' משה שמותר לאבל לרקוד].

סימן קנד

שאלת צבור שטעו ציום המעוון והתפללו וזרכו על ספירת העומר, לחזור ולהתפלל אינן צריכין משום טירחא לציבורא¹, ספירת העומר איכא טירחא ואינו חוזר או דילמא ספירה דבר מועט היא וטירחא ליכא וחוזר.

תשובה לא מן השם הוא זה דאפילו איכא טירחא חוזר², דהיכי לימא היום עשרה ימים לעומר ואינן אלא תשעה כי אותו יום תשיעי הוא ולא עשירי עד זאת הכוכבים, והמנדקדים אינן סופרים צימי הספירה עד זאת הכוכבים וכן ראוי לעשות.

סימן קנה

שאלת זה לשונך הא דגרסינן במועד קטן יום מיתה ויום קבורה מדאורייתא, אי אמרינן תרווייהו כהדדי מדאורייתא או דילמא צדח מינייהו סגיא, ונפקא מינה למי שמת לו מת ציום טוב ראשון ונקבר ציום טוב שני אי אמרינן תרווייהו כהדדי דאורייתא אינו דוחה אצלנות יום טוב שני ואי אמרינן צדחא מינייהו סגיא דוחה.

תשובה מה שאמר¹ דגרסינן במועד קטן דיום מיתה ויום קבורה דאורייתא לא נאמר כן בשום מקום בגמרא. אלא שהגאונים ז"ל² אמרוה וכמה מגדולי חכמי ישראל נחלקו עליהם ואמרו דאין שום אצלנות דאורייתא ואינינו צלנד הוא דאורייתא מדכתב³ ואכלתי חטאת היום וגו', ויש להם צוה ראיות רבות על מה שיסמוכו ואין זה מקומן לפי שיאריך הענין.

ומכל מקום לענין מה ששאלת אף לדעת הגאונים ז"ל דוקא יום מיתה וקבורה כהדדי הא זה צלל זה לא, ותדע לך מדגרסינן בריש פרק קמא דכתובות⁴ היה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אציו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה וצועל צעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי משמה ואחר כך נוהג שבעת ימי אצלנות, כלומר מכניסין את המת לחדר ואינו נקבר עד יום המחרת⁵, אלמא מדצועל צעילת מצוה צעוד שהמת צדדר אלמא לא חל עליה אצלנות דאורייתא, ואם אימא דיום מיתה לצד אפילו צלל קבורה דאורייתא אסור היה בתשמיש המטה, וכן⁶ יום קבורה דאורייתא לא היה נוהג לכשיקבר שבעת ימי

חופה שאין שבעת ימי חופה דאורייתא שידמו אצלנות דאורייתא דלא עדיפי משמחת יום טוב שני. אלא שאפילו לדברי הגאונים ז"ל יום מיתה ויום קבורה דוקא אמרו. וגם כן תמצא לרב אלפסי ז"ל בפרק אלו מגלמין שאין יום קבורה לחוד דוחה יום טוב שני עד שיהא יום מיתה ויום קבורה, שכך כתב⁷ מאן דשכיב ליה שכצא ציום טוב⁸ שהוא יום טוב אחרון או ציום שני דעצרת נוהג צו אצלנות דהוא יום מיתה ויום קבורה עד כאן לשונו, וזה פשוט.

סימן קנו

ולענין ארבעת מינין שצולב שאמרת דקיימא לן לולב אין צריך אגד ויכול ליטלן כל אחד ואחד לעצמו וכדאמרינן¹ רב חנן בר אבא דבייש לו אין מעבדין זה את זה מי מצרך על כל אחד ואחד או לא.

תשובה אין מצרך אלא ברכה אחת² על כלן דארבעתן מצוה אחת הן ואין מצרכין על מצוה אחת על כל חלק וחלק ממנה ברכה צפני עצמה, ואפילו תפילין של ראש ושל יד שהן שתי מצוות ואין מעבדות זו את זו³ כיון שאפשר לכלול שתייהן בצרכה אחת אף על פי שמניח את של יד ואחר כך מניח את של ראש הסכימו קצת הגאונים ז"ל והרב אלפסי ז"ל⁴ מהם שאין מצרך על שתייהן אלא ברכה אחת וכדבריהם אנו נוהגין⁵, כל שכן בארבע מינין אלו שהן מצוה אחת.

סימן קנז

ובמה ששאלת מפני מה אנו אומרים על נטילת לולבי ואין אנו אומרים על לקיחת לולב כלשון הכתוב¹ ולקחתם לכם.

זו אינה שאלה שאין מקפידין בלשון כל שאנו שומרים הענין, שאם כן שאל למה אנו אומרים על נטילת לולב ואין אנו אומרים על נטילת כפות תמרים כלשון הכתוב. וכן בתפילין ובחקיעת שופר ובכל המצוות אין ההקפדה רק על שמירת הענין לא בלשון, וכל ברכות המצוות והנהגין נאמרות בכל לשון³.

סימן קנה

ולענין מה שאמרת צחיד שהיה עומד בתפילה וכשהגיע לקדוש היו הצבור אומרים קדושא דקדרא אס יכול לומר קדוש עמהם או לא.

תי רבינו דנקבר למחרת. 6 צריך להוסיף, אם. 7 מ"ק ס"י א"ף קצו (יא, ב). 8 צריך להוסיף, שני. קנר. ב"י א"י"ח תרנא ושו"ע ס"י"ב בהג"ה. 1 צ"ל וכדאמר, והוא במנחות כו, א, ע"ש. 2 ובארחות חיים ה"ל לולב אות יט כ' בשם הראב"ד שמברך על כל אחד לעצמו, ע"ש. 3 מנחות לח, א. 4 הלכות קטנות ה"ל תפילין ס"י רנח (ח, א). 5 ע"ע להלן תחת ובח"ה ס"י יא, ב"י א"י"ח כה. קנז. 1 סוכה מו, א. 2 ויקרא כג, מ. 3 ראה ברכות מ, ב.

קנד. ע"ע להלן רלה, ב"י א"י"ח תפט ושו"ע ס"ב. 1 ברכות כז, ב. 2 ע"י ביה"ג ס"ק"ג דכ' השעם משום דליכא טירחא דציבורא, וצ"ע. ושמא לענין הברכה הוצרך לטעם זה. קנה. ע"ע להלן קעב, ב"י א"י"ח תקמח וי"ד שצח. 1 צ"ל שאמרת. 2 ע"י אוצ"ה"ג מ"ק חלק התשובות ס"י טט-עא, וע"ע בתורת האדם ענין האבלות. 3 ויקרא י', יט. 4 ג, ב, ד, א, ע"ש. 5 וכ"כ רבינו בח"י שם, ועור ת"י דרבנן עקרו בשו"א"ת. וע"י ברא"ה ובריטב"א שם, דדחו

דף ד' ע"א. ובעל בעילת מצוה ופורש. פירש רש"י ז"ל ואחר כך קוברין את המת, משמע דסבירא ליה דאין אבילות דאורייתא כל עיקר ואפילו יום מיתה ויום קבורה, דאי לא תימא הכי אתי אבילות דאורייתא ודחי יום טוב דרבנן כמו שהסכימו הגאונים ז"ל (רי"ף מ"ק י"א ב') דמי שמת לו מת ביום טוב שני דעצרת או ביום טוב אחרון של חג ושל פסח ונקבר בו ביום נוהג בו אבילות, דסבירא להו דיום מיתה ויום קבורה דאורייתא ואתי אבילות ודחי יום טוב דרבנן, וכן דקדק מכאן רבינו שמשון ז"ל דאין אבילות כל עיקר דאורייתא, ועוד הביא ראייה מדגרסינן בבכורות פרק יש בכור לנחלה (מ"ט א') הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כלפני שלשים דמי דאמר שמואל הלכה כדברי המקל באבל, שמע מינה דאבילות דיום ראשון דרבנן דמקילין בו שלא להתאבל בו כל עיקר, דאי דאורייתא הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא.

ולדברי הגאונים ז"ל שהסכימו דיום ראשון דאורייתא וגמרי ליה מואכלתי חטאת היום כדכתיב בהלכות רבינו אלפסי ז"ל, [צריך לומר] דהכא לא קברי ליה למת עד למחר כי היכי דליהוי אבילותו דרבנן ולא אתי דרבנן ודחי דרבנן, ואע"ג דהמלין את מתו עובר, בעשה ולא תעשה, לפי כבודו מלינין לו להביא לו ארון ותכריכין כדאיתא התם (סנהדרין מ"ו א'), והכא נמי לפי כבודו הוא כדי שלא יתבזה בנו ביום חתונתו, אי נמי איכא למימר דקוברין אותו ביומו ואפילו הכי אין נוהג אבילות דבית דין מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה (יבמות צ' א').

ונוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות. ואם תאמר למה אין שבעת ימי המשתה עולין לו משום שבעת ימי אבילות לפי מה שהסכימו הגאונים (רי"ף מ"ק י"א ב') לקובר את מתו ברגל שמונה שבעת ימי אבילותו מיום טוב האחרון, ואע"פ שאין אבילות נוהג בו עולה הוא לו כיון שאינו אלא מדבריהם, הכא נמי הרי אינן אלו השבעת ימי המשתה כרגל אלא מדבריהם והוא כיום טוב שני של דבריהם, יש לומר דהכא שאני שאם אתה אומר שיעלו לו אינו נוהג אבילות כלל ואין אבילותו ניכר אבל התם אבילותו ניכר בשאר הימים שהוא נוהג, וכיון שאין הראשונים עולין לו אף האחרון אינו עולה שאין לחלק כאן בין יום ליום.

ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום. פירש רש"י ז"ל משום אבילות וכל שכן לאחר שלשים יום דבטיל לה אבילות דידה, ויש מקשים

לפירושו שהרי האשה מותרת לספר ולכבס לאחר שבעה מיד ואפילו על אביה ואמה כדאיתא באבל רבתי וכן שאר תכשיטין נמי לאחר שבעה לא אסירי, והכא הכי פירושו שאם אירע אונס לכלה בתוך שלשים יום לחופתה אין מונעין ממנה תכשיטיה כלל ואפילו תוך שבעה לאבלה כדי שלא תתגנה על בעלה ולא חיילא עלה אבילות לגבי הנך מילי משום דכל שלשים לחופתה זמן שמחת חתן בכלה היא וצריכה שלא תתנוול כדי שלא תתגנה עליו.

ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה. דלא דחינן לאבילות אלא בדאיכא תרתי לריעותא הפסד וליכא דטרח להו, ומתה אמה של כלה נמי ליכא דטרח לה בתכשיטין אם יפסדו אלו, ותכשיטין אלו כעין בשמים ותמרוקי הנשים שנפסדין והכל בכלל תכשיטין הן.

וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים וכן מי שפרשה אשתו נדה. וכתב הרב אבן מיגש ז"ל דמדאמרינן דפירשה נדה אסורה להתייחד עמו שמעינן מינה שהנדה אינה ראויה ליכנס לחופה ואין מברכין ברכת חתנים כלל עד שתטהר ותהא ראויה להתייחד שאין חופה אלא לייחוד לשם נישואין ואין מברכין אלא על כניסה וזה אינו יכול לייחד, וכן כתב רב נטרונאי גאון ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"י מאישות ה"ו).

ועוד יש ראייה לדבריהם מדתניא (סנהדרין ג"ה ב') בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה נישאת לכהן אוכלת בתרומה, ופירש רש"י ז"ל אבל פחותה מכאן אפילו נכנסה לחופה אינה אוכלת לפי שאינה ראויה לביאה, ואע"ג דגדולה כיון שנכנסה לחופה אף על פי שלא נבעלה אוכלת מכל מקום ראויה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה, ויש לדחות דהתם לא חזיא כלל וכמי שאינה אשה אבל הכא ראויה היא אלא דאריא דאיסורא רביע עלה, וכדאמרינן בפרק הבא על יבמתו (יבמות נ"ז ב') רב [אמר] (אפילו) יש חופה לפסולות ושמואל אמר אין חופה לפסולות אמר שמואל ומודה לי אבא בתינוקת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד הואיל ואין לה ביאה אין לה חופה, אלמא אף על פי שיש חופה לפסולות ואע"פ שאין להם ביאה בהכשר בקטנה שאינה ראויה לביאה כלל מודה לפי שהיא כמי שאינה אשה.

והא דאיבעיא לן לקמן בפרק אף על פי (נ"ו א') נכנסה לחופה ופרשה נדה מהו חופה דחזיא לביאה בעינן או לא התם לענין תוספת כתובה איבעיא

פתחי תשובה

חכם סופר (וי"ד) סימן ש"ג דחותו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל כתב עליו שאל נראה כן מהראש פסק אלו מגלחין סימן צ"ה [מועד קטן פ"ג סימן מח] ו"ע. ועיין שם עוד במי שחלתה אשתו בערב פסח ושבה חיים ביום ג' דחול המועד פסח ורצה לישא אשה ביום כ' אדר שני, שעבר עליו יותר מי"ב חדש אך לא שלש רגלים, דעת חותנו הגאון הנ"ל להחיר, והוא ד"ל האריך בזה והסכים עמו כי יש הרבה צדדים להקל, ע"ש. ובתשובה הקודמת שם העלה להחיר לרב גדול אחד שמתה אשתו ורצה לישא אשה אחרי שתי רגלים, יען כי אף שיש בביתו בתי וכלתו אך לא הורגלו לשמש ביתו לפי כבוד רב ותלמיד חכם כמותו ולפי כבוד הנכנסים הנכבדים המשכימים לפתחו, אבל הרבנית המדוברת לו הנהיגה בית בעלה הראשון בקהלה גדולה. ובצדוף כי האלמנה המדוברת היא בת תלמיד חכם גדול ואלמנת תלמיד חכם גדול, וגלי ים עברו על ראשה כו' ומצוה רבה להרנין לב האלמנה להוציא ממסגר נפשה, לכן פשוט להחיר לישא אותה אחרי שתי רגלים, ע"ש באורן: (ב) והוא הדין בשאר אבילות. [עיי' בתשובת חתם סופר (ש"ס) סימן ש"ח שהעלה דמי שהחירו לו לישא בתוך שלשים על פי המבואר בשו"ע, פשוט דמותר לכבס ולבובש, דלרוב הפוסקים אינו מן הדין לאסור, ונהי דנהגין להחמיר כריב"א (הובא בחוטמת מועד קטן נ"ג, א ד"ה כלן) כמבואר בשו"ע סימן שפ"ט ובה"ש שם ס"ק ב, הכא אין להחמיר, דנפק מיניה קולא בימי חתונה. ומכל שכן באיסור רחיצה דלכולי עלמא אינו אלא חומרא. ולענין תפירת פשוט גם כן בדיום חתונה ממש מותר להסתפר ולטול, אמנם בשאר יומי אם לא גילח ביום הנשואין אסור לו לגלח נמי בשאר ימים, ואם גילח באותו היום אזי יש להחיר לו גם בשאר הימים שבתוך ימי המשחה לילה (כן הוא הלשון בסוף התשובה שם, אך מתוך פלפולו שם מבואר דלא קאמר רק על תפירת חוקן הנהוג במדינתו ומצער הרהור) אם אין שניה אבלים. אבל אם הם היא אבילה אזי לא הותרו אלא בכיבוס ורחיצה, ולא בתפירת. וכתב עוד דעל כל פנים אין הנשואים מבטלים ממנו ודירת שלשים, אלא אחרי ימי הנשואים חוזר להשלים ימי אבולו הנשואים, וימי הנשואים עולים, ולא דמי לקובר מתו קודם רגל שהרגל מבטלו לגמרי [סימן שצ"ט סעיף ג]. דהתם אמרו הטעם באגדה¹ שהרגל מבטל מהנשמה דין שמים, וזה שייך ברגל דרבים, אבל הכא ביום טוב שלו אין הדין מתבטל מהנשמה, ונהי שצמזת שמחה דוחה לאיבול מכל מקום כשעברו ימי המשחה חוזר להשלים, ע"ש: (ג) מוקיאי. עיין בתשובת חינוך בית יהודה סימן צ' שכתב דכוונת הרמ"א שטובתו על קולא של ריב"א [תשובות מיימיות דייכי לספר שופטים סימן כן] הנ"ל אם אין בתו כו', ועל זה כתב בעל נפש יחוש לעצמו שלא לסמוך על קולא הנ"ל, דכל הראשונים פירשו שתמא אין לו מי שישמשו שאין בירו לשכור משרתים. וגם דקדק הרמ"א וכתב ונשואין נשים תוך שלש רגלים, לומר אף על פי שמקילין כדעת ריב"א עם כל זה מחמירין להמתין שתי רגלים כרבי יהודה [מועד קטן נ"ג, א], וגם הריב"א צדדים החלק לאחר שתי רגלים דוקא. והרצה לפרש דברי הרמ"א שנוהגין להקל אפילו צדדים הנ"ל שחידש הריב"א הוא מגלה פנים שלא כהלכה, דחס ליה להרמ"א ד"ל לערוך דין המפורש בגמרא ולכתוב שבעל נפש יחוש לעצמו, כאילו הוא מרת חסידות. ע"ש שהאריך בזה. ועיין בתשובת שבת יעקב חלק ב' סימן ק' שנשאל על זה אם כוונת רמ"א דוקא היכא שיש צדדי היתר הנ"ל או בכל ענין, וכתב דאף דבתשובת חינוך בית יהודה החמיר בזה מאד, חזינון הדיוטס נהגו להקל בכל ענין, והעתיק שם צדדי היתר שכתב מהר"א [תורת הרש"ן ח"ב סימן נ"א] בזה. וכתב עוד על זה דאפשר לומר עוד טעם להיתר, כי בכל יום פרוץ מרובה ורבו בעלי בבתות, על כן כדי לשמור אותן מן החטא טוב שלא לאחר, וזה גם כן כדי לומר רמ"א ובעל נפש יחוש לעצמו, היינו אם יכיל לאוקים נפשו מן היתירה. וכתב עוד, מרכת הרמ"א יחוש לעצמו משמע דהוא עצמו יחוש לרברר להחמיר, אבל אם הכין עצמו לקידושין ונישואין אין להמורה לעכב סידור קידושיו, דלא כמו שעלה על דעת מורה אחד. וכתב עוד שמונין מיום המיתה, ואין להחמיר כלל בשמועה רחוקה, ע"ש: (ד) ונישואין נשים. עיין בדגול מרובה [ואינו מפרשים ס"ק ב] וד"ל, ונראה דמה שנתפשט המנהג להקל הוא מטעם כיון שבמדינות הללו מארסין ביום החופה, ואם לא יכנסו לא יארוס גם כן ויש לחוש שמא יקדמו אתה, וכי (היכא) (היכא) שמונת לארס בחול המועד ובתשעה באב משום שמא יקדמו, הכי נמי מותר אפילו לישא תוך שלש רגלים כיון שבמדינתו אין מארסין רק בשבת נישואין. ואף שבשביל זה לא נתייר לישא בחול המועד או מראש חדש אב עד התענית, מכל מקום באיסור של שלש רגלים שהוא קיל, שהי היתירה ושביל שאין לו מי שישמשו וכיוצא, יש להחיר גם כן מטעם שמא יקדמו. ואפילו כבר נתקשר בשידוכין, איכא למיחש לחוזה. וכימי הגמרא וכן עתה בשאר מדינות שפארסין ושבו אחר זמן נושאין, אסור לישא תוך שלש רגלים, דכיון שכבר אירס ליכא חשש שמא יקדמו, עכ"ל. ועיין בתשובת חתם סופר (וי"ד) סוף סימן ש"ג שהוסיף ליתן טוב טעם לקולא הנ"ל, וכתב דחוי לאצטרופי, ע"ש: (ה) ואחר שהכין. [עיי' ט"ז ס"ק ה]. ועיין בתשובת חתם סופר (ש"ס) סימן ש"א במי שמתה אשתו ולא קיים פריה ורביה ונתרצה לאחות אשתו משום עגמת נפש דידה, ונתתקן השואל דאילו מותר לישא אותה בתוך שלשים אבילות שניהם. ואף דליכא הכנת צרכי חופה, אפשר סגי לצרף עגמת נפש דידה שאם ישא אחת יופסד כל מה שירש הבעל מחמתה, והוי ותם לריק כהתם ויקרא כו', כ"ג ח"ט תורה כתיב פירש בחקותי פ"ה סוף הלכה ג]. ואף על גב דלזה סגי אירוסין בלי נישואין, מכל מקום הא כתב הדגול מרובה (ש"ס) כו'. ד"ל כתב דאין להחיר נשואין בשום אופן, דהא אין להחיר בלי טעם בטול פריה ורביה כמבואר בש"ס [מועד קטן נ"ג, א] כו', ואבילות דידה שאינה מצווה על חופה, ונימא עגמת נפש דידה יהיה במקום פסידא הנה לזה סגי בקישור שידוכים, דממה נפשך אם יתבטלו השידוכים ליכא תו ביטול פריה ורביה דישא אחת, ומשום עגמת נפש דידה לחור בלא ביטול פריה ורביה לא שרינן, ואי לא יתבטלו ולא יכיל לישא אחת ויהיה בטול פריה ורביה אם כן חו ליכא משום עגמת נפש, ובלי צירוף לא שרינן אבילות דידה, אם כן אין מקום להחיר, ע"ש: (ו) מותר ב"כנסה ויבא. עיין באר היטב [ס"ק ב] בשם ט"ז דהך לכנסה הוא נמי אחר שבעה דוקא. ועיין ב"ש"ת מאיר נתיבים סימן ע"ט בשם בנו הגאון מהר"ר שאול אב"ד מלובלין שהורה באחד שהכין כל צרכי חופת בתו, ואחר כך גמא אשתו היא אם וכלה, והנה הדין פשוט מכניסים את המת להחר כו' כדלעיל סימן ש"ב, אך שם לא היה אפשר לנהוג כן כי החתן לא בא עדיין בעת ההיא ואי אפשר להלין המת כל כך, ועוד מכמה טעמים, ונשאל הרב הנ"ל אם מותר לעשות נשואי בתו בתוך שבעת ימי אבילות, כי אם ירחו עד אחר שבעה יהיה הפסד גדול. ופסק להחיר לעשות הנישואין אחר שלשה ימים הראשונים, חדא, דמה שכתב השו"ע מותר לכנסה ולבא נראה דהך לכנסה היינו מיד, מכמה הוכחות, וגם הט"ז שמחמיר בזה היינו בדין דמתה אחת המשוודת שיש מי שיטרח בעבורה פעם אחרת, אבל כאן שמתה אמה של כלה יש להקל להחיר לעשות הנישואין אחר שלשה ימים מהקבורה. וכתב שהסכים עמו בזה גדול אחד, וגם שמע בבירור שגדול אחד הורה בנדון כזה להחיר אפילו תוך שלשה ימים, ע"ש באריכות. ועיין בתשובת מהר"ם דסיקנד סימן ט' ובתשובת דרכי נועם סימן כ"ח וסימן כ"ט באריכות:

ג'יון מהרש"א

קיי"ב. מה שאין כן מראש חדש אב ואילן, מנן אכנסה סימן תקנ"א ס"ק ט': [ו] [ש"ס] תוך שלש רגלים. בתשובת חינוך בית יהודה סימן ז' הדמות אכל לא אחר שלשים יום קודם שעברו שני רגלים, וגם זה רק נאמן לו את כלל מנוכר לעיל, ע"ש שהאריך: [ו] [שו"ע סעיף ג] מותר ב"כנסה. ורשאי האב לכנס למחפת בתו ונלמד שלא יאכל כסעודת המתן, [עיי' נקמם הגדולה והטעם זאת ד:]

אוצר מפרשים

ג'ה נהגו (ש"ס) ונישואין נשים תוך שלש רגלים. ולענין נראה דמה שנתפשט המנהג להקל הוא מטעם כיון שבמדינות הללו מארסין ביום החופה, ואם לא יכנסו לא יארוס גם כן ויש לחוש שמא יקדמו אתה, וכי היכי שמונת לארוס בחול המועד [אירוסין סימן תקנ"א סעיף א] ובתשעה באב [שם סימן תקנ"א סעיף ב] משום שמא יקדמו, הכי נמי מותר אפילו לישא תוך שלש רגלים כיון שבמדינותינו אין מארסין רק בשבת נישואין. ואף שבשביל זה לא נתייר לישא בחול המועד או מראש חדש אב עד התענית, מכל מקום באיסור של שלש רגלים שהוא קיל, שהי היתירה

(חתם סופר מהר"ם)

קבו

באר היטב

לאצלוחה של שאר קרובים לא תגעל, כן דעת הרמב"ם לפי שפירש הכ"ח דכ"ו, ע"ש, עכ"ל הש"ך [ס"ק ג]: (ג) בשאר. וכן על שאר אבילות אינו נוהג רק שלשים יום כמו בשאר קרובים, ש"ך [ס"ק ג]: (ד) החובבים. וצאנורה פסק דחשני כנגלים אף לענין זה, [ט"ז ס"ק ג]. (וזקנות הכסף ס"ק א' כתב דכל הפוסקים מולקים עליו, וכן דעם כל האחרונים, ועממייחו מסתגר, עכ"ל). ומיהו נראה לפי המנהג שכתב רמ"א שרבים מקילין ובעל נפש יחוש לעצמו, אבל אם עברו שלש רגלים עם ראש השנה ויום הכיפורים יוכל לסמוך על בעל אגודה. והטעם לזה אינו משום תוספת אבילות, אלא כדי שתשתכח הראשונה מדעתו בשעה שיהיה עם השניה, ועל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה, [ט"ז ס"ק ג], על כן יש מי שרוצה לחלק בזה, אם היה לו אשה חולנית זמן רב או שהיה להם איבה ורצה לגרשה ומתה, שאז ודאי נשכח אהבת הראשונה מלבד מיד, מה שאין כן אם היתה עמו באהבה תמיד וחתלה כדרך העולם ומתה, דאז אהבת הראשונה תקועה בלבו ואינה נשכחת עד אחר שלש רגלים. אבל לא נראה לחלק כן מדעתנו מה שאינו נזכר בגדולי פוסקים, וגם האחרונים אין מזכירין מזה, רק בשבחה מיימנית [דשי"י לנפר שופטים סימן כן מפלפל ומאריך בזה, עיין שם בהלכות שמחות, ואין לזוז מדברי הרמ"א. ועיין בתשובת חינוך בית יהודה שאלה ד' מעשה שאירע שם והחמיר בזה, ועיין תשובת ראנ"ח חלק ב' [מס עמוקים] שאלה ד': (ה) יקדש. והכ"ח כתב דלמנו לעת המחתך דמתוך כסעף א' לקדש ביום המיתה. ולא קיימא לן הכי, אלא דלאחר שבעה יום נשאי לקדשה ולנכסה, [ש"ך ס"ק ה]: (ו) ב"כנסה. כתב הש"ך [ס"ק א] טעם, כיון דליכא הפסד דנכר אל לא יכנסו, וגם לא קיים פריה ורביה. ועיין לעיל סימן ש"ג. והט"ז [ס"ק ה] כתב דהך לכנסה קאי לאלתר שבעה, דמתוך שבעה אפילו נתקום הפסד אסור, ע"ש: (ז) מותר ב"כנסה. מיד, ולזה עלה אחר שבעה, כן כתב הלגו"ט. והכ"ח כתב דלא יכל עלה עד אחר שלשים, ונראה דלא פליגי, והלגו"ט מיייר בשלל קיים פריה ורביה, והכ"ח מיייר בדקיים, עכ"ל הש"ך [ס"ק ז]:

אינם כבר ענין תנחומין אלא ענין שאילת שלום. עיין בפרש"י על החומש פ' וישלח על הקרא דקח נא את ברכתי שמפרש ברכתי מנחתי, וביאר הטעם שקרא ברכתי למתנתו, משום שמנחה זו הבאה על ראיית פנים ולפרקים אינה באה אלא לשאילת שלום וקרוי ברכה עיי"ש. לכן הוא אסור מאיסור שאילת שלום אבל בתוך השבעה הוא אדרבה ענין אבלות שהוא לתנחומין ואין בזה ענין שאילת שלום, ולכן אין לאסור מצד זה אף שכבר הרבה מאות שנים שלא נהגו בזה.

ואין חלוק לפ"ז בין מיני מאכל פשוטים למיני פירות וממתקים כדאיתא שם בטור וש"ע סעי' ט' שהיו מקומות שהיו מברין בבשר ויין ומיני מטעמים. ובהגמ"י הובא בב"י סובר דלא סגי בלא בשר ויין. וברש"י שבת דף קל"ו הובא בב"ה פ"י צוורוניתא מטעמים שמאכילין את האבל הרי מפורש שהיו מאכילין גם מיני מטעמים. ול"ד להא שאסור לשלח לאבל בפורים לקיים מצות שלוח מנות שמנות דמקיימין מצות פורים הם מנות של שמחה שזה ודאי אסור אף בתוך שבעה מכ"ש. אבל לשלח מנות בעלמא לאבל בתוך ז' שהוא ענין תנחומין אין זה שאילת שלום.

ומצד איסור מנהגי נכרים, הא כיון שאין בזה ענין פריצות וגם לא שייכות לחוקי אמונתם וגם אינו חק בעלמא בלא טעם, דודאי הנהיגו זה ג"כ לתנחומין ולהראות רעות וידידות ביום צרתו, הרי להרמ"א יו"ד סי' קע"ח אין בזה משום איסור חוקות העכו"ם. ואף להגר"א סוף סק"ז שמשמע שאוסר אף שאיכא טעם למנהגם, הא כתב דדוקא ללמוד מהם לעשות כן אסור אבל כל דבר שהיינו עושין זולתם מותר אף דלא כתיב באורייתא. ולכן אף אם נימא דכיון שעברו כמה מאות שנים שלא נהגנו בזה לא מהני מה שהיה מכבר מנהג זה בישראל אחרי שכבר נפסק מנהג ההוא ונמצא שעתה עושה משום שכן נוהגין הנכרים שאסור להגר"א מ"מ הא לא ברור שעושין משום שכן נוהגין הנכרים אלא שעושין מסברת עצמן בכאן כמו שהתחילו הנכרים לעשות כן בכאן דג"כ כמדומני שרק בכאן התחילו זה מצד העשירות וא"כ אין עשיתו מצד שלמד מהנכרים שאף להגר"א מותר בכה"ג ונמצא שלהגר"א הוא רק ספק שמא יש לאסור באם עשיתו הוא רק משום שלמד מהנכרים. ולכן כיון שלהרמ"א ודאי ליכא איסור ולהגר"א הוא רק ספק אין לאסור בעצם.

אבל למעשה ודאי אין לעשות דבר שפסקו

הדורות שלפנינו מלעשות שאפשר היה להם טעם בזה שאולי שייך גם לנו אף שלא ידוע לנו. אבל לשלח בחזרה אין צריך מאחר שלא ידוע לנו טעם לאסור ואין בזה משום מסייע ידי עוברי עברה כיון שלא ברור לנו.

ידידו מוקירו,

משה פיינשטיין

סימן קס"ט

באבי הכלה אבל אם מותר לילך לחופת בתו

מע"כ ידידי הנכבד מהר"ר ידידיה אליהו דוד הירשענפעלד שליט"א.

הנה בדבר אבי הכלה או אבי החתן שהיה אבל תוך שבעה ששמעו ממני שהאב מותר לילך לחופת בתו ולחופת בנו, אשר כתב ידידי שיש שתמהים ע"ז ורוצה לידע המקור, הנה הוא מכנה"ג הובא בגליון מהרש"א בסימן שצ"א ובסימן שצ"ב שכתב דיכול האב ליכנס לחופת בתו, וכונתו כשהאב הוא האבל, דאם רק החתן או הכלה הם אבליים והוא באופן שמותר לישא מצד הפסד או בנים קטנים, לא שייך לדון בדבר האב שאינו אבל ויכול גם לאכול שם, אלא איירי דהאב הוא אבל שסובר שמותר ליכנס לחופת בתו, ובסימן שצ"א שכתב דהיכא שמותר לו לכנוס משום הפסד, איירי ששניהם אבליים משום דמתה האם שהכלה ואביה הם אבליים שהיתר הנישואין הוא משום הפסד, ופשוט שה"ה שמותר לכנוס לחופת בנו. והטעם פשוט דצער גדול כזה שלא להיות על חופת בתו ובנו שעדיף הוא מהפסד ממון, דהרי חזינן שהרבה הוצאות מוציא האב לבא על חופת בתו ובנו, אין לך דבר האבד גדול מזה שמותר אף בתוך שבעה. אבל אבליים האחרים כאח ואחות אין הצער גדול כל כך ואין להתיר. וכן מש"כ ובלבד שלא יאכל שם הוא משום שהאכילה הוא שמחה נוספת ובשביל זה ליכא להאב צער גדול כשלא יתירו לו לאכול, לכן אוסר דאין להחשיב זה כדבר האבד. וכן פשוט שגם להאם יש להתיר להיות כשהיא אבלה על חופת בנה ובתה, והראנ"ח שהביא גליון מהרש"א בסימן שצ"א שלא התיר לה אלא כשבנה החתן לא

רצה לישא אם לא תהיה האם שושבינות, אולי פליג דהכנה"ג משמע שמתיר בכל אופן אף שלא יתבטלו הנישואין משום צער האב, ולדינא יש למיזל באבלות בתר המיקל.

ולהטעם שבארתי אין חלוק בין תוך שלשים לתוך שבעה דדבר האבד מותר אף תוך שבעה. וגם הא בסימן שצ"ב הא דמותר לכנסה שבש"ע הוא אף בתוך שבעה כדאיתא בש"ך סק"ז, וקאי גם על מותר לכנסה הראשון שבדברי המחבר שהוא מחמת הפסד ממונ, ואף שהט"ז סוף סק"ה אוסר בתוך שבעה, עיין בפ"ת סק"ז שהעיקר דהך לכנסה הוא מיד וכתב שגם הט"ז איירי במתה אחי הכלה שיש מי שיטרח, ובכנה"ג איירי הא דהביא גליון מהרש"א מכנה"ג שמותר באב אבל שהוא אף בתוך שבעה, ולענין האב אבל כשהחתן והכלה אינם אבלים לא שייך לדון בדבר הפסד דהא כיון שהם אינם אבלים ומחוייב הוא בפר"ר אין להם לדחות החתונה אפילו לזמן קצר בשביל האב והאם, וממילא מותרין האב והאם אבלים להיות על החתונה משום צערם הגדול וגם משום צער החתן והכלה, ופלא מה שכתב ידידי שבט"ז ובפ"ת סימן שצ"א אומרים שאיתא שם להתיר בתוך שלשים ולא בתוך ז' שלא הזכיר כלל שם נידון דבר זה.

משה פיינשטיין

סימן קע

בדבר מתים שמוליכין לא"י והבנים נשארים בכאן מתי יתחילו האבלות

ובדבר המתים שמוליכין אותם לא"י והבנים נשארים בביתם, פשוט שנתחייבו באבלות תיכף כשהעראפלאן נסע עם המת שאז נחשב בהכרח חזרת פניהם, ואין לדייק מלשון המחבר סימן שע"ה סעיף ב' שכתב ואינם יודעים מתי יקבר, שמשמע דאם יודעין מתי יקבר כגון באלו שמוליכין אותם לא"י שידוע בשעון מדויק מתי תהיה הקבורה, וגם מודיעים בטעלעגראם ובטעלעפאן, לא יתחילו עד אחר הקבורה, דאם אף בעיר אחרת היא הקבורה לעיכובא, יקשה מ"ט מתחילין למנות תיכף בחזרת פנים הרי היה להם להתחיל משעה שאפשר שהיתה הקבורה, ואם הדרך הוא מהלך יום ויומים הרי לא

היה להם להתחיל עד יום ויומים שעדיין לא אפשר להסתפק בקבורה דבשעת חזרת פניהם הא ודאי לא היתה הקבורה, אלא מוכרחין לומר דאינו משום שהקבורה הוא עיכובא, אלא דכשהוא מקום קרוב דהוא סמוך לעיר שאפשר לידע מתי נקבר דעתם עליו וכמונח לפניהם דמי כלשון הרמב"ן שהובא שם בב"י, שאם יארע איזה סיבה שמונע מלקבור יבואו גם הם לעזור ולהסיר המניעה, ועיין בדגמ"ר שמתעם זה רוצה לומר דבמסרוהו בעי"ט לעכ"ם שיקברוהו ביו"ט שבסוף סימן שצ"ט אף בסמוך לעיר חל האבלות תיכף כשהוציאוהו מהעיר ונתכסה מהקרובים דלא שייך זה, אך הקשה מהראש שכתב על הא דמסרוהו לעכ"ם שהוא דלא כרמב"ן, אבל הוא משום דגם במסרוהו לעכ"ם כיון שהמקום קרוב אפשר להם כשיהיה איזה מניעה שצריך ליתן עצה בדברים שרשאין אף ביו"ט וגם לפעמים יחזרו בהם שלא להניחם לקברו ביו"ט אלא להמתין עד אחר יו"ט שיקברו בעצמן ונמצא שדעתן עליהו אף שמסרו להעכ"ם, אך יש גם מקום לומר כחלוק הדגמ"ר לתרין שיטת המחבר, אבל לא קשה על הרא"ש שלא מחלק, עכ"פ בעצם הסברא הן שוין דגם הרא"ש הביא לשון זה מרמב"ן, ולכן בעובדא דידן שמוליכין לא"י שכיון שנסע העראפלאן עם המת לא שייך להתזירו ולא שהנשארים כאן יבואו לשם לזמן הקבורה ולא יוכלו לעזור בכלום, יש להם להתחיל האבלות תיכף אף שיודעין מתי תהיה הקבורה, שודאי אין שוב דעתם עליו והוי כנתיאשו כדכתב הרמב"ן בטעם מוליכין מעיר לעיר, ועיינתי בערה"ש וראיתי בסעיף ח' שגם הוא כתב שלא תלוי בידיעת זמן הקבורה אלא ברחוק מקום תליא עיי"ש, וזה ברור לדינא ולמעשה, ומה שאיתא בשד"ח בפאת השדה במערכת אבלות סימן י"ד הוא נידון אחר בנתקבל טעלעגראמע שמת הקרוב והקבורה תהיה למחר, שבוה איכא מחלוקת בין הגאון הנצי"ב ז"ל ובין חתנו הגאון ר' רפאל ז"ל, ולא שייך זה לדידן, ומש"כ שבמקום אחד פסקו להיפוך משום שבשדי חמד שם כתב שבכהאי גוונא אין מתחילין האבלות עד אחר שנתקבל טעלעגראמע שנקבר לא ראיתי שם כי אין שם כלל נידון ענין זה.

ידידו דו"ש ומברכו בהצלחה בתורה וביראת ה'

טהורה.

משה פיינשטיין

תצב

תשובות

יורה דעה

והנהגות

סימן רלב

בענין ניהום אבלים
בג' ימים ראשונים

סימן רלג

האב בתוך שבעה מהו להשתתף
בשמחת נישואי בנו

הנה איתא בגמ' מועד קטן (דף כ"ז ע"ב) ג' ימים לבכי, וז' להספד, ולכאורה צ"ב דהלוא תכלית ההספד שיבאו השומעים לידי בכיה, כדאיתא בשו"ע סי' שד"מ, והרי הבכיה אינו מותר אלא ג' ימים ראשונים בלבד. ונראה דהא דאיתא שבכי הוא דוקא ג' ימים, היינו לבכות כל הזמן מאיליו, אבל בהספד שמעוררים לבכות רק בשעת ההספד, לזה מצותו בכל הז' ימים.

ולפי"ז בארתי מה שיש נוהגין לבוא לנחם רק אחר ג' ימים, דלכאורה צ"ב בטעם הדבר מדוע להשאיר אבל בבדידות ג' ימים, וכבר בארתי בזה במק"א (ח"ג סי' שע"ז), ולדברינו הנ"ל נראה שהמצוה לנחם הוא כל שבעה אלא דמי שבא לספר מעשה הנפטר לנחמו, וזה גם מביאו לידי בכי, מוטב שיבוא לנחמו לאחר ג' ימים, שבג' ימים הראשונים כיון שבלא"ה בוכה מעצמו כל הזמן, אין צריך להזכיר לו על הנפטר דברים שמביאים אותו לידי בכי, וע"כ יבוא לנחמו לאחר ג' ימים שאז יזכירו לו מעשה הנפטר המעוררים לידי בכי, כדי שיבכה האבל בשעת שמיעתו, וזהו תיקון גדול באבילות.

ובזמנינו שאין הביקורים מביאים לידי בכי אינו צריך להמתין לאחר שלשה, ואדרבה תוך שלשה האבל מריר טובא ואין להניחו בבדידות, ולכן למעשה בזמנינו אין למנוע לבוא לנחם בתוך ג' ימים הראשונים, ועיין עוד (בח"ג שם) מה שהארכתי בזה.

עובדא אירע בעיה"ק שמתה אמו של המחותן שלשה ימים קודם חתונת בנו, וכבר הכינו עצמם לשמחה, ושאלו רב אחד אם מותר להשתתף בחתונת בנו, וקיבל פסק שיש לסמוך על תשובות אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קס"ט) שפסק שיכול האב להשתתף בנשואי בתו, ובלבד שלא יאכל שם, וכך עשה האב והשתתף בכל משך החתונה ואף רקד בחתונה על סמך היתר זה.

ולענ"ד עיקר פסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל צ"ע טובא, דכתב דטעמו להתיר הוא ע"פ מה שכתב הגליון מהרש"א מדברי הכנה"ג "שהאב רשאי ליכנס לחופת בתו", ובלבד שלא יאכל שם, ועי"ש שהוכיח דהכנה"ג איירי כאשר האב משתתף בנישואי בתו בתוך השבעה, וביאר שם הגר"מ זצ"ל דטעם הכנה"ג הוא פשוט, דכמו שכתב השו"ע שמתירין לאבל דבר האבד אף בתוך השבעה, ה"ה דמותר לאבל להשתתף בנישואי בנו, דצער גדול כזה שלא להיות בחופת בנו, עדיף הוא מהפסד ממון, שהרי חזינן דהרבה הוצאות מוציא האב להשתתף בחופת בנו, ואין לך דבר האבד גדול מזה.

ולענ"ד תמוה דבריו שהכנה"ג התיר רק "ליכנס" לחופת בתו אבל לא התיר "להשתתף" בחופת בתו, והיינו דהתיר רק לקבל מזל טוב ולצאת מיד, אבל לא להשתתף בריקודים, ולענ"ד נראה דגם בשעה שהוא שם, צריכים להפסיק בשירה וריקודים, עד שיצא, ולכן אי"ז סותר לדיני אבילות שנוהג בו.

וגם מה שביאר הגר"מ זצ"ל טעם הכנה"ג דלא גרע מהפסד ממון, תמוה טובא שבשו"ע

בשמחה, וכ"ש שהוא אינו רוקד בעצמו, שזהו זלזול באבילות, וזהו כבוד המת, ואז מקדש ש"ש דאף שלבו הומה לשמוח עם בנו, כופף עצמו לדין תורה וגומר להתאבל כדינו. ואף שיחסר לרבים אם לא ישתתף בכל משך החתונה, לא שמענו להתיר איסור כדי לזכות רבים להדר בשמחתם.

סימן רלד

ניחום אבלים בליל שביעי

אלו המאחרים ובאים לנחם אבלים רק בלילה האחרון, נראה דראוי יותר לבוא עד סוף יום השישי לאבילות, וכמו שנבאר, דהנה השו"ע (סי' שצ"ה) פסק כדעת התוס' והרא"ש, שהאבילות נמשך עד אור הבוקר ביום השביעי, דאמרינן מקצת היום ככולו, אבל א"א להפסיק אבילות בלילה, דלא חשבינן מקצת הלילה ככל היום, אבל דעת הרמב"ן שבלילה נפסק האבילות, דאמרינן מקצת הלילה ככל היום, ובביאור הגר"א שם ס"ל כדעת הרמב"ן, ועיין שם בפת"ש שהביא משו"ת הרדב"ז שמכריע למעשה שלענין ת"ת או תשמיש דאית בהו מצוה פסקינן כדברי המקילים דאמרינן מקצת הלילה ככל היום, אבל בשאר דברים דלית בהו מצוה פסקינן כדברי המחמירים דלא אמרינן מקצת הלילה ככל היום עי"ש, אבל המנהג להחמיר להמשיך האבילות עד בוקר יום השביעי אף בדבר מצוה, (אמנם ראיתי מובא על האדמו"ר רבי שלום משאץ זצ"ל מלונדון, שכשהתאבל על בניו הלך ללמוד בליל שביעי).

ואף להרמב"ן יכול להמשיך האבילות עד הבוקר ולקבל תנחומים, וכמבואר ברמב"ן להדיא שם, שכתב שיכול לפסוק האבילות מתחילת הלילה, והקשה מהא דאיתא שם בגמ'

(סי' שצ"ג ס"ב) התיר משום דבר האבד רק איסור יציאה מביתו למלאכה, אבל לא מצינו דמשום הפסד ממון התירו שמחה לאבל, שאיסורו חמור.

והא דמצינו בגמ' כתובות (דף ג' ע"ב) ובשו"ע (סי' שמ"ב) שחתן שהכין כל צרכי חופתו, ואח"כ מת לו מת, ואם תידחה החופה יפסיד כל מה שהכין, מתירים לו לינשא, היינו כדאיתא שם להדיא שזהו דוקא אם הוא נישא קודם הקבורה, שאז עדיין לא חל עליו האבילות, ונדחית האבילות עד אחר ימי ז' ימי המשתה, אבל אחר שנקבר שכבר חל האבילות, אין מתירים לו לינשא אף שמפסיד ממון, וא"כ אדרבה מוכח משם שאחר שכבר חייל עליו אבילות אין להתיר לבטל אבילות משום הפסד ממון. (ואף בזה איתא שם דלא התירו לינשא קודם הקבורה, אלא כשמת אביו של חתן שאין לו מי שיטרח עבורו פעם אחרת להכין צרכי חופתו, אבל כשמתה אמו של חתן שנשאר מי שיכין עבורו פעם אחרת, לא התירו לדחות אבילות, משום הפסד ממון שמפסיד כל צרכי החופה שהכין עכשיו, הרי מבואר דמשום הפסד ממון בלבד לא התירו). וכן הא דמבואר בש"ך (סי' שצ"ב סק"ז) ובפת"ש שם שמתירים לכלה אבילה לינשא בתוך השבעה, היכא דאיכא הפסד צרכי החופה שהכין, היינו כמבואר שם להדיא שכל זה דוקא גם משום שהחתן עדיין לא קיים פרו ורבו, וא"כ הכא דיתקיים הנישואין בזמנו, אלא שאביו לא ישתתף בו, לא שייך טעם זה. (ובכלל יש לדחות, שאין לדמות הפסד סעודת הנישואין שהוא שמחת רבים, לשאר הפסד ממון בעלמא).

ולהלכה למעשה נראה לענ"ד שהאב ישתתף בחופה, ואח"כ יבוא בשעת הסעודה לקבל מזל טוב מכל הציבור, וכשמגיע לסעודה לא שרים ולא רוקדים, שאסור לו להשתתף

יז.

שימוש בדין הימנו השמלי בשבת, הוצאת תקע הטעלפאן מהקיר

בענין שימוש בשבת בלקיחת מים שגורם להאריך העלעקטרי וגם שידלק הוא לא רק במים אלא על כמה דברים ולא רק על העליונים אלא גם על התחתונים יש לשאול, וכבר הלא דנו בזה כמה גדולים ואין זה ענין לכתוב בזה לא ארוכים ולא קצרים והנח להם לישראל, וכשיהיה כתר"ה אצלי נדבר בזה.

בדבר להוציא את התקע של הטעלפאן מהכותל ומכל מקום חבורו בשבת אף בשעה שהוא כבוי אסור משום מוקצה, וכשירא שמא ישכח מי מבני הבית וידלקו שהוא צורך גדול יש להוציא באופן כלאחר יד אם ליכא נכרי.

יח.

מי שנקרה ראשו אם נותר להניח שערות זרות ודינם בענין חציצה בתפילין

אני לא שמעתי ששייך דבר כזה שלמי שנקרחו שערותיו יהיה שייך שיצמחו שם שערות זרות שיניחו על הראש, ואם איכא דבר כזה היה זה דבר מותר לעשות, ולענין חציצה לתפילין קודם שנצמחו אין זה חציצה כיון שאי אפשר להסירם וכל מי שאין לו שערות לא יסירם, ואם ליכא דבר כזה אבל הוא רק דביקת השערות זרות להגוף ע"י דבק נמי כיון שכן ייאר לעולם ורוצה בזה לא יחצוץ לתפילין, ואם הוא פאה נכרית שיכול להסיר בכל עת שרוצה אף שהוא לנאותו שהוא בוש מלגלות ראשו בבהכ"נ יניח את של ראש בלא ברכה וכשיבא לביתו יגלה ראשו ויניח תפילין בברכה.

יט.

מי שעשה טייפ מד"ת ואופר להעתיקו

בדבר אחד שעשה טייפ מדברי תורה וכתב שאסור לעשות מטייפ שלו עוד טייפס ודאי אסור כי הוא ענין שיהיה כסף ועשה הטייפ להרויח מזה שאחרים יירצו ויצטרכו לשלם לו שא"כ ליכא משום מדת סדום, וכמילא כיון שהוא חפצו אין רשאיין ליקח אותו להשתמש בו שלא ברשות, ואף כשלא שמעו ממנו שאינו נותן רשות אסור להעתיק ממנו בסתמא כל זמן שלא הרשה בפירושי, ואדרבה בעל הדברי תורה כיון שאמר זה ברבים שכל אחד יכול להעתיק על טייפ אין לו שום רשות למנוע מלעשות טייפס, אם לא כשאמר לכל אלו שבאו לשימוע שאינו אומר אלא כשיבטיחו לו שלא יעשו טייפס מזה מאיזה טעם שאינו רוצה לפרסם דאף שלא שייך איסור גזל על זה איכא עכ"פ איסור מלעבור על דעתו אף כשיודעין השומעין שאינו רוצה גם בלא התנה וכ"כ בהתנה שאסור שהרי הטריחוהו באופן שאמר

ואף לא בנבואה בעלמא, דהא כמה דינים נדרשו ממקרא ומסורת שא"כ הוא מעיקרי התורה שהוא דוקא ע"י משה רבינו, הוא משום דקאי על הקריין ועל הכתיבן דבנביאים וכתובים שמחדש ר' יצחק דהם ג"כ מהלכה מסיני ע"י משה שהרי לא חשיב כלל מאלו שבתורה אף שמרובין הרבה מאלו שבכה"ק, ולכן פשוט שזאת דהמצוה אינו בתורה ומה שהר"ן והתוס' מצאו פירוש שהוא בפי' ואתחנן הוא טעות שלא חשיב מקראי דתורה אלא דכה"ק, וכפי האמת שכתבו שליכא כלל זה בתורה וצריך למחוק זה כדמחקו הגר"א, משום דאלו שבתורה לא חשיב כאן משום דהוא מלתא דפשיטא ולא קאי עליהו ר' יצחק.

יז.

אבל בתוך ז' אם נותר לילך לחתינה בנו

בדבר אבי החתן שהוא אבל ששמע כתר"ה שהוריתי שמותר ללכת לחתונת בנו, הגה מפורש זה בגליון מהרש"א סימן שצ"ב סק"ג דרשאי האב לכנוס לחופת בתו, ופשוט שה"ה לבנו והטעם פשוט דלהאב ולאם הוא להיות על חתונת בנם ובתם יזיה למעשה כמה אלפים שהרי לבד שרובא דרובא פעמים עושה האב כל החתונה לבת וכן אם נזדמן עושה כל החתונה לבנו והוא עולה הרבה הרי עצם להיות על החתונה הרי נוסעים מכאן לא"י ואיפכא אף אנשים שלא אמדי וגם אינטי שאין מרויחין אלא בצמצום לפ"מ שצריכין וצריכין ללוות מאחרים, שמזה חזינן שהוא יזיה להם הוצאות גדולות האלו שעולין לאלפים, וברור שאף אם היו ההוצאות יותר גדולים נמי היו נוסעים, וסך כזה אף לעשיר נחשב הפסד מרובה שהיו מתירין לו לעשות מלאכה אף בעצמו כשא"א לו ע"י אחרים אף בתוך ג' ימים הראשונים כדפסק הרמ"א בסימן ש"פ סעי' ה', ואף שבמלאכה צריך לעשות בצנעא כדאיתא בשי"ך סק"ו הוא מהמת שלא ידוע לעלמא שהוא דבר האבד לו ואף שידוע שהוא דבר האבד לא ידוע שא"א לו לעשות זה ע"י אחרים, אבל ללכת לחתונת בנו ובתו ידוע לכר"ע צורך הגדול שיש לאב ולהאם בזה שיהיה לאלפים הרבה, וגם לא נישום זה בממון כלל שלכן הוא טעם ברור להתיר להם אף בג' ימים ראשונים, ומש"כ שם ובלבד שלא יאכל בסעודת החתן הא פשוט שאין הכוונה שאסור לו ליהנות מהסעודה דאיזה טעם יש בזה אלא פשוט שהכוונה הוא שלא יאכל בהסעודה באופן כבוד וגדולה כדרך העלמא שיושבין הורי החתן והכלה בראש ושם נותנין להם לאכול אלא יאכלו כשאר אינטי הנמצאין על החתונה, ואולי טוב להחמיר שלא יהיה להם מקום קבוע לאכילתם אלא איזה מאכל יאכלו על שלחן זה ומאכל אחר יאכלו על שלחן אחר, והעיקר שלא יהיה זה בדרך כבוד וגדולה והוא ברור שכן צריך להורות.

סימן קעא

בענין שנעשה האב אבל על אביו
אם רשאי להיות על חופת בתו

ה' אלול תשכ"א.

מע"כ ידידי הנכבד מוהר"ר יוסף יורוועצקי שליט"א.

הנה בדבר חתונת אחותו שנקבעה ליום כ"ד אלול ונעשה האב אבל על אביו שיהיה בתוך שלשים ולבד זה הוא אבל בתוך יב"ח על אמו אם יהיה רשאי להוליך את בתו לחופה, הנה האב על חתונת בתו מותר כדאיתא בגליון מהרש"א סימן שצ"א סעיף ב' בשם כנה"ג וכן בסימן שצ"ב סעיף ג' ומשמע אף בתוך שבעה דהא להש"ך איירי בסימן שצ"ב בתוך שבעה וע"ז כתב שמותר האב ליכנס. והטעם פשוט שהוא צער גדול להחתן והכלה ולהאב כשלא יהיה בחתונת בתו ולא אסרו כה"ג דהוא עוד יותר מהפסד גדול דממון שהתירו באבלות. ומה שבגליון מהרש"א סימן שצ"א איתא בעובדא שאמו של החתן היתה אבלה ולא רצה הבן לישא אם לא תהיה האם שושבינות ועל הנישואין מפני איזה טעם שנתן לדבריו והתיר מפני שלא קיים מצות פו"ר, שמשמע שבלא טעם שלא רצה לישא היה אוסר וסותר זה למש"כ באב סתם שמותר לו ליכנס לחופת בתו שהוא אף בלא טעם, ודוחק לחלק בין אב לאם, וגם לא מסתבר שהוא מצד שושבינות דזה אינו ענין שמחה יתירה מעצם היותו על החתונה. נראה שלא דוקא נקט זה, וכונתו במש"כ אחר זה ועיין בכנה"ג דהיכא שמותר לו לכנוס משום הפסד יכול האב לכנוס לחופת בתו שהוא להורות שאף בלא הטעם שלא רצה לישא נמי מותר האב לכנוס וה"ה האם והוא משום צער האב והאם כדכתבתי. ומה שהוא אבל על שנים אינו טעם להחמיר יותר, ולכן מותר להוליך את בתו לחופה. וגם המגנים בכלי שיר יוכלו לנגן דהחתן והכלה אין צריכים למעט שמחתם שהוא מצוה בכל עניני שמחה להיות בנישואין, וגם לא ניתוסף להאב שמחה יותר במה שינגנו מבעצם החתונה שרק מזה משמח.

בדבר האכילה איתא שם בגליון מהרש"א ובלבד שלא יאכל בסעודת החתן, אבל נראה שהוא לאכול בתור אורח קרוא להסעודה אבל אכילה כדרך שאוכלין המשרתים לא שייך לאסור דאין זה אכילה דשמחה.

ולכן טוב שיאכל שלא במקום קבוע אלא איזה מין במקום זה ואיזה מין במקום אחר שיהיה ניכר שהוא רק אכילה בעלמא. דכל הטעם שלא יאכל אינו משום דהאכילה בעצמה היא השמחה דהא אדרבה חזינן דמצד האכילה היה לן להתיר דבסעודת מצוה מותר כשהיא מצוה דלית בה ענין שמחה כדאיתא ברמ"א אלא משום השמחה דנישואין הוא האיסור אף בהאכילה, וכיון שמותר להיות שם מצד הנישואין איזה איסור שייך על האכילה אלא צריך לומר שהוא להיכר שלא ישכח שהוא אבל ולכן הוא רק באכילה כדרך הקרואים ולא אכילה בעלמא כדרך המשרתים.

במקום שהדרך שהאב יושב אצל החתן רשאי לישב שם אף כשאומרים שהשמחה במעונו, אבל טוב שהוא לא יהיה המברך רק מהעונים.

ידידו המברכו בכוח"ט.

משה פיינשטיין

סימן קעב

באבל שיושב שבעה בבית שמת המת
ורוצה לישן בביתו

ה' מרחשון תשכ"ט.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

בדבר כשהאבלים יושבים שבעת ימי האבלות בבית שמת המת ויש מקום טוב ללון לפניו אם מותר לילך לישן בביתו שהורית דכיון שאין לו צורך לילך הביתה לישן אסור לו לילך, יפה הורית דהא שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו כדאיתא במו"ק דף כ"ג, ומשמע שהאיסור הוא בכל ימי השבעה שנוהגין אבלות אף אלו הימים שאחר השבת, דהא ר' יהודה אומר ע"ז לא הוצרכו לומר שבת ראשונה לא יצא מפתח ביתו שהרי הכל נכנסין לביתו לנחמו, ולנחמו הרי באין כל שבעת הימים דהרי מצינו שם ריש דף כ' ששבעה ימים הם להתעסק עמו רבים לנחמו, ומוכרחין לומר דמה שכתבו הטור ורש"ע בסימן שצ"ג סעיף י"ב אפילו לא שלמו שלשה שבועות כגון שמת באמצע שבוע מיד כשכלה אותו שבוע